
130 ГОДИНИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА „ПРЕВОДНА СЪДЕБНА БИБЛИОТЕКА“

„ПРЕВОДНА СЪДЕБНА БИБЛИОТЕКА“ НА И. Н. МИНТОВ – ЕЖЕМЕСЕЧНИ КНИЖИЦИ ЗА ЗАКОНОДАТЕЛСТВО, ПРАВОСЪДИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ

ПРЕДГОВОР

Никой няма да откаже, че от освобождението ни до сега твърде малко има направено по съдебната наука у нас. Не че нямаме хора с специално по тази част образование, и не че липсва у тях желанието да направят нещо, но разните обстоятелства, които е прекарало отечеството ни от няколко години насам, са, така да кажем, причината да се отлага една от най-належащите нужди. Преди няколко години са бяха появили две съдебни списания, именно *Законоводец*, уреждан от Г. Ф. Перец, и *Съдебен Вестник*, уреждан от Г. Д. С. Тончев, които по своето съдържание бяха от преголяма полза за всякого, обаче за жалост тяхното съществуване неможа да трае дълго време.

За да не би отишло напраздно времето до като дойде време да се появят у нас вестници и списания с чисто съдебно съдържание, ние решихме и предприехме това мъчно дело, издаването на един ред ежемесечни книжици, с които до една стъпен, вярваме, ще са допълни една малка част от съдебната празнота, и да са даде почин на други, които имат възможност да положат ягка основа за въздиганието и изучванието на законоведството у нас.

Тези наши ред книжки ние нарекохме под общото название *Преводна Съдебна Библиотека*, понеже в тях ще са помещават не наши оригинални (защото това не е наша работа), а чисто и просто

преводни статии из съчиненията на иностранныте правоведци, като: Кистяковский, Таганцев, Мартенс, Победоносцев, Чебишев, Неклюдов и др.

Не искаме да прехваляме тази наша *Съдебна Библиотека*, но като са има в вид, че в нея ще са помещават разни статии по гражданското, углавното, административното, търговското и други права, разни съдебно-медицински съобщения, нашанска и иностранна съдебна хроника, както и дребни някои коментарии на действующите у нас закони, до колкото ни иде от ръки, – ние смело можем да кажем, че *Съдебна Библиотека* ще бъде полезна не само за съдебните и административните чиновници, но и за всички други частни лица от каквото и съсловие да са.

За да би била достъпна за всякого *Съдебна Библиотека*, определихме ѝ цена за година 6 лева предплатени, а едната книжка 50 ст. Всичките наши приятели, до които испращаме първата книжка, ако съберат 10 абонамента и ги внесат, ще получат на десет едно, а които предплатат за повече от 20 абонамента, освен това, ще получат и като подарък един изящен стереоскоп.

Надеем са, че нашите читатели ще бъдат снисходителни към грешките, които ще са срещнат в първата книжица, като им обещаваме, че няма да скъпим нищо за да надвием над мъчнотиите, които всякога са срещат при почнуванието на такова тежко предприятие, като ще са трудим постъпенно да осъвършенствуваме нашата *Съдебна Библиотека*, за да би станала необходима и полезна за всякого книга.

1 Юлий, 1888 г. Ямбол

И. Н. Минтов

НАЙ-ГЛАВНИТЕ МОМЕНТИ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА НАУКАТА НА УГЛАВНОТО ПРАВО*

I.

Развитието на науката на углавното право е тясно свързано с развитието на самото углавно право, подразбираемо в смисъл на углавното законодателство. Науката е само един от органите, чрез които са изказва и развива углавното право, един от органите на народното съзнание за правото и неправото в една дадена минута.

Това, що е казал Геринг за законодателя и законодателството, напълно може да се приспособи и към деятелите по науката на углавното право и към самата наука. Геринг е развил мисълта, че правото не е работа на личен произвол, а е такова също органическо явление, каквото са езикът и религията, и че законодателят, който са счита за творец на закона, в същност той е само орган на отделен момент в историята за развитието на правото. Като са приспособява това положение към науката на углавното право, трябва да са каже, че тя е само обяснение, развитие и издирване на тези понятия, които живеят в съзнанието на обществото за престъпленията и наказанията. Най-самостоятелните философски творения, които носят върху си печат на индивидуалност на писател криминалист, като са сравнят с най-простите истини, излиза на края, че те изказват само това или онова убеждение, което живее в целият народ, или в така наричаното общество.

Изработеното и добре заягкналото в народа съзнание за правото и неправото си отваря път към положителният живот или без знанието волята на законодателя или като накарва законодателя да му стане орган. Разбиранията на правото и неправото, които от само себе си са в народа и са достигнали положителният живот по пътят на закона, налагат свойт печат върху трудовете на криминалиста, който в най-философските свои творения са явява само като орган, истъл-

* Препечатва се от **Минтов, И. Н.** Преводна съдебна библиотека. Ямбол, година първа, юлий 1888 г., с. 3–12, 33–40, 70–79, 97–100, 145–147, 206–211, 265–268, 300–304, 378–380, 395–400, 448–454, 483–492.

ковател, а не като творец, на много или малкото изработени положения на углавното право.

Углавният закон е само заягчаване на тия правови отношения, които са изработени от народният живот. Но отношенията на народният живот неостаят неизменяеми, застоели, мъртви; напротив, те като са произведение на човека, на същество, което са развива, те заедно с него са видоизменяват, ту като отиват напред, ту като са повръщат назад, но в всякий случай, като са подчиняват в своето видоизменение от неизменният закон на човеческата природа.

С видоизменението на тия отношения, видоизменяват са и самите закони, като уягчаване на изработеното. Съгласно с вървежа на тези видоизменения и науката на углавното право, като един от органите на съзнаванията на движущите са и развивающите са правоотношения, носи върху си печатът на тези видоизменения, като са храни от духът що господствува в нейното време. От това характерът на една дадена епоха, постепенното видоизменение на този характер и появяванието на нов са отразява в самата наука на углавното право.

И така в историята на науката на углавното право лесно са отбележат два закона, на които са подчинява в своето развитие: закон на постоянството и закон на движението. Изработените обществени и частни правоотношения достигат до пълното признавание на живот, сила и деятелност. С една дума стават такова, щото са нарича положително право. На ред с това положително право и в негова помощ живее в народа дълбокото убеждение в справедливостта на това право, с една дума става своя философия, своя наука, която са труди да оправдае, да докаже неговата състоятелност, да ли тази философия и наука ще стои на стъпента на преданията без паметниците на писменността, или тя ще достигне писменната форма на изговарянието. Тука както правото, тъй и науката са подчиняват на закона на постоянството; както едното, тъй и другото са за положителното право, като за намерено, издирено и постоянно, което са променява. Но малко по малко с развитието на новите страни на общественният живот, и вследствие на това с ражданието на нови, още неприпознати отношения, в народа са явява съзнанието за недовлетворителността на старите правоотношения, а заедно с това

старите положения на углавното право, и за необходимостта за припознаване на нови, по-съвършени, или поне по-прилични към понятията на дадената епоха за правото или неправото положение на углавното право. Орган на тези нови, които още са стремят да достигнат положителният живот, още не припознати, отношения и понятия за правото и неправото, са явява пак същата наука на углавното право. Тука както углавното право, тъй и науката на углавното право са подчиняват на закона на движението, който макар и бавно, но така също неизменно действа, както и законът на постоянството.

Законът на постоянството и законът на движението, като подчиняват под себе както углавното право, тъй и науката на углавното право, действуват едновременно, ту като уравновесват, ту като надминуват един другото. В всякой случай силите, които стават изразители на тези закони за това, за да би отстоели един от другий, са намират в борба. От това в историята на науката на углавното право ние ще забележим периоди, първо, които са подчиняват еднакво на двата закона, второ, периоди, които са подчиняват повече на закона за постоянството, и трето, периоди, които са повече послушни на закона на движението.

//

Науката на углавното право са явява в животът на народите по-късно от самото углавно право; нейното появяване означава известна степен на неговото развитие. Наистина, че най-долните формации на углавното право имат също като че своя собствена философия. Но тази философия неотива по-нататък от безсметните верования, по-нататък от формулите, които са предават по преданието, тя е твърде първобитна и не оставя писменни паметници. Само с образованието на по-високите формации на углавното право са заченва науката на углавното право в същинский смисл, тая наука, която са стреми да съедини частностите, да даде на всяко явление определение и да уреди системата на предметите, които влизат в областта на углавното право. На каквато ниска стъпен и да би стояла науката, нейното появяване ознаменова значителната стъпен на развитието на човеческийт ум, порастнал до способността към някой род съединение.

До колкото е известно сега, гръцките учени първи обърнаха вниманието на углавното право, като на предмет достоен за вниманието на мислящият човек. Питагор, Платон и Аристотел са са завзимали за разрешението основният въпрос на углавното право, въпроса за основанията и целта на наказанието. Питагор е учил, че наказанието са основава на правото на възмездяването, че, следователно, злото на наказанието е възмездие за злото на престъплението. Платон в съчиненията си: *Република за законите* и в разговорът *Горгиас*, често са коснова до този въпрос. Той счита престъплението болест на душата за престъпника, за гражданите зараза, за цялата държава страдание. В наказванието той вижда исцеляване, премахване на всичките тия злини. Неговото основание той полага не в това, че е извършена една стара вина, а в това, за да би са неизвършила друга нова, както от самият извършител, тъй и от другите. Да са наказва човек за извършеното зло, значи, според неговото учение, да са постъпи с него като с безсловесно животно, значи да са мъчи човек да отмъсти за себе си, също като безсловесните животни. В същия почти смисъл по този предмет е расъждавал Платоновият ученик Аристотел в съчинението си *Политика*. Той счита, както свойт си учител, чувственните прищевки за источник на престъпленията, наказванието за средство да са отвърща злийт, който следва по тия прищевки, от злото, и приучванието му към добро, целта на наказанието за интерес не само на наказуемият, но и на държавата.

Освен тези общи разсъждения, Гърците не са ни оставили специални разсъждения, нито за общите въпроси на углавното право, нито за положителното углавно право.

Много повече нещо са направили Римляните за науката на углавното право. Римляните, по право, са считат творци и велики мастори в науката на правото. Но това име им принадлежи повече в науката на гражданското, от колкото в углавното право. Първите трудове на римските правоведци до сега са ползват с голям авторитет, когато в нашата наука направеното с тех е само момент на миналото развитие. С това не по-малко те първи са почнали под научен образ да обработват предметите, които влизат в областта на углавното право.

Що то са касае до разработванието на общите философически въпроси на углавното право, то римските философи и законоведци не са отишли по-нататък от гръцките философи. В тях ние срещаме също кратки сентенции, откъслечи, за основанията и целта на наказанието. Те не са са държали от някоя една теория. Практическият им ум отбележил разните основания и целта на наказанието. Застрашаване престъпника и другите (както са мислили *Цицерон*, *Квинтилиан* и законоведците *Павел*, *Улпиан*, *Модестин*), удовлетворение и възнаграждение пострадавшия (както учили *Геллий*, *Калистрат*, *Улпиан*), запазване обществената безопасност (както говорил *Улпиан*), поправяние престъпника (както мислили *Сенека*, *Павел*, *Марциан*, *Улпиан*) – ето *raison d'être* и целта на наказанието. Сенека е повторил знаменитата формула на Платона за това, че здравомислящият човек трябва да наказва не за това, че е извършено престъпление, а за това, за да не би са извършвало за напред престъпление. От тези писатели най-голямо значение за науката на углавното право има Цицерон, в съчиненията на който за законите и републиката, а тъй също и в адвокатските му речи, са пръснати множество негови мнения както за общите, тъй и за частните въпроси на углавното право.

Римското царство са е видоизменявало постъпенно, като е минавало от република към цезаризм, вследствие допуснатието и вмъкванието в съставът на царството нови елементи народонаселения, – носители на друго юридическо съзнание. За паданието си то е дължно също на речената причина. На развалините на Рим са са появили нови нации с нови елементи народонаселение, които задавили старите римски и представляващи голяма противоположност на началата, представители на които е било старото римско народонаселение. Императорският Рим е бил представител на углавното право на господарственният период, което ние наричаме углавно право на втората формация, главната отличителна чърта на който са състои в неговият обществен характер. Народонаселението, което распокъса и срути императорския Рим, беше носител на углавното право, проникнато преимъщественно от частен интерес и което съдържало в себе само някои начала на господарственност, – с една дума углавното право на първата най-ниска формация. Не е чудно

от това, че с такава промяна за много време е трябвало да престане источникът, който е хранил науката на углавното право: углавното право на първата формация са създава от народонаселението, което стои на такава стъпен на развитие, която изключават възможността за подигане на науката.

///.

Угасналата наука на углавното право е била дължна да са възроди не в друга страна, а само в Италия, и първоначално не в друг вид, а само в вид на подновяване изучаването на римското право. В Италия всякога, а тъй също и в епохата на свършенното распадане на старото римско царство, са били по-начесто елементите на старото римско народонаселение, представители на старите римски правови убеждения. В Италия, следователно, новите елементи на народонаселението са били по-слаби, а от това и по-способни да допуснат възраждането на науката на правото въобще и на углавното в частност. В Италия най-после на развалините на стария Рим, изниква новия Рим, папският, властта на който са простира почти на всичката тогава известна Европа. Закон на този нов папски Рим са явява каноническото право, редактирано в *pendant* към *Corpus Juris Civilis*, под името *Corpus Juris Canonici*; това последното право е било задължително действащо право за цялата Католическа Европа.

Възраждането в Италия науката на правото въобще и углавното в частност върви за ръка с основанието, развитието и процъветаването на Италианските университети. До колкото идеята на университета стои по-горе от основната мисъл на римската юридическа школа, в която са е учил римският законоведец, до толкова и науката на правото на новите народи са стреми към проникването на повече широки възвишени идеи. Първ от университетите гдето са е почнало изучаването на правото е Болонският университет. Значението и обаяването на Болонският университет за средновековния юрист с нищо не може да са сравни в съвременният нам живот: в този университет са събирали от всички католическа Европа десетина хиляди души слушатели, между които имало и начинаещи жителското поприще младежи и високопоставени старци, епископи, ти-

туловани дворяни и други подобни. *Ирнерий* (роден в XI век, умрял в 1158 год.) е бил първият публичен учител на възродившето са право. Той чел в началото на XII век в Болоня римското право и е положил основанието на школата на така наречените *глоссатори*. Неможе да са неспомене тука, че италианските университети дължат происхождението си на научните сили на частни лица, които може да са каже са дали основанието на университета, и че вследствие иманието на готови сили в Италия, като са почне от Ирнерия до нашите времена, на ред с публичното преподаване на правото, всякога са съществovali частни преподаватели, между които има такива имена, като *Вико*.

Ирнерий и неговите последователи са основали школата на глоссаторите, които са придобили това име от това, че те пишали глосси (язык) или тълкования на римското и каноническото право. В същност те са били като коментаторите в сегашно време; разликата между средновековните глоссатори и съвременните наши коментатори състои не в съществуването, а в качеството на работата, която стои сега на по-горня стъпен сравнително с глоссаторската. Глоссаторите, като са били преподаватели на правото в италианските университети, пренасяли са този метода и в своите чтения. Те са занимавали еднакво както с римското, тъй и с каноническото право. Три века след Ирнерия числото на юристите-глоссатори е било много, от които някои, като например: *Яков Балдуин* (умр. в 1234 г.), *Яков Арена*, *Вилхелм Дурандус* (жив. в XII век), *Иоан Андрея* (умр. в 1348 г.), *Алберт де Росати* (умр. в 1354 г.), *Бартол* (умр. в 1357 г.) – са са ползвали с голям авторитет между своите съвременници. Школата на глоссаторите скоро са распространила по целата тогавашна католическа Европа; някои от италианските глоссатори основали училища на правото и в други царства, така *Плацентиус* основал в XII век школа в Монпелие. *Вакариус*, който умрел в 1170 г., основал школа на римското право в Оксфорд.

Углавното право е влизало както в техното преподаване, тъй и в техните учени работи само като част в целото. Те до толкова са са занимавали с углавното право, до колкото то е влизало в съставът на *Corpus Juris Civilis* и *Corpus Juris Canonici*. По този начин 47 и 48 титули на Дигестите (пандекти), или така наречените *Libri*

terribilis, 9 титули на кодекса и титулите на Corpus Juris Canonici, които били посветени на углавното право и съдопроизводство, са били глосирани от тях на ред с другите. Следователно углавното право както в университетското преподаване, тъй и в съчиненията на глосаторите, е занимавало само второстъпенно, подчинено място, подобно на това каквото също е занимавало в трудовете на римските законоведци. Таковото отношение на науката към углавното право, като второстъпенна отрасл на правоведение, са продължава твърде дълго. Причината е ясна: високото значение на углавното право са подава само с много повичето развитие на обществеността, когато престъплението и наказанието начинат да престават да са намират под влиянието на частните, личните и съсловните интереси, и начинат окончателно да са освобождават от първобитните елементи на отмъщението, страхът, злобата и лицемерието.

Благодарение на глосаторските трудове, от които са яви възможност за систематическите и отделните трудове по углавното право. Тия трудове начинат да са появяват още в това време, когато деятелността на глосаторите е била в пълният си цвет. На *Роландиса* (1284 г.) показват като на първ из италианците, който е написал специално съчинение по углавното право, което обаче не е могло да достигне до нас. Най-старото съчинение по углавно право от съществуващите е: *Libellus super Maleficiis* от *Алберта де Гандин*, който е умрял в крайт на XIII или началото на XIV столетие. Подир него идът още ред италиански законоведци, които специално са разработвали углавното право и съдопроизводството. От тех по-известните са: *Яков Белвизий* (1335 г.), *Ангелус Аретин* (1460 г.), *Ипполит Марсилиий* (1529 год.), *Егидус Боссий* (1546 г.), *Дециан* (1581 г.), *Юлий Клар* (1575 г.), *Проспер Фариначо* (1617 г.). Едни от гореказаните криминалисти са били професори в разни италиански университети, както Аретин Балзетий; други, като Гандинус, Боссий, Клар и Фариначо, са занимавали практически длъжности в качеството на съдии, адвокати, прокурори и сенатори; трети, като Дециан и Марсилиий, са били ту професори, ту съдии и адвокати. Някои от тях, като Клар и Фариначо, са имали на времето си голяма европейска известност, до гдето с изменивший са дух на времето не са подложиха на остра критика и не паднаха в забравя-

ние, като представят сега толкова ценен материал за историята и философията на углавното право. Въобще всичките са са ползвали с голям или малък авторитет както в научно, тъй и в практическо отношение в цяла Европа до крайт на XVII и даже в началото на XVIII столетие. Распространеността трудовете на италианските криминалисти по цяла Европа са обяснява с това, че римското и каноническото право (най главните предмети, които съдържат техните съчинения) е приело в средновековна Европа значение на общо действующе право. Много издания от съчиненията им са са появили в Франция и Германия. На това е спомагало тъй също единството на научний язык, който тогава е бил латинский язык.

Италианските криминалисти са черпали материал за съчиненията си от три источника: а) от римското; б) каноническото и в) статутарното право на италианските градове. Първото и второто имали значение на общо допълняюще право, третото носило характер на местно право с голям или малък кръг на действие, така например, в Венеция углавното право е било почти изключително статутарното. Работите на глосаторите и следващите ги криминалисти-систематици са били така също за всякий последующ источник, от който той е черпал богат материал. За средновековнийт криминалист авторитетът е съставлявал най-горнето доказателство. Тъй са е породила науката за *Communis opinio doctorum*, тъй е получила своето начало страстта към безкрайните цитати из предшествующите автори. Някои от казаните криминалисти до толкова са пълни с извлечения и цитати, както напр. Клар и Фариначо, щото те по право може да са каже, че са съединили в съчиненията си всичките резултати на предшествующите работи. Ето причината на техното господство в цяла Европа. На ред с *Communis opinio doctorum* в техните съчинения значително място захваща съдебната практика, тъй като всичките съчинения на гореказаните криминалисти, тъй също и университетското преподавание, са са предназначавали за практическо ръководство. Всяко съчинение много или малко е съдържало практиката на тези съдове, в които авторът е земал участие, или в подсъдността на които той са е намирал. Но след време чрез забележки и съединения са изработила практиката с много или малко еднороден характер, и на ред с *Communis opinio*

doctorum са появило *totius mundi consevetudo, sev auctoritas rerum perpetuo similiter judicatorum*.

Такъв е външният характер на работите на италианските криминалисти. Тя е била, като работа на няколко векове, грамадна. Те са съединили в едно цяло, разпределили са в известна система, дали са тълкование и обяснение на всичкото углавно право на този период, който е вървял след периодът на частното углавно право на новите европейски народи. Наистина, за да са извърши този труд им е помогнало римското и каноническото право, което е било възпитано повече, от колкото на италианска почва.

Щото са касае до развитие на вътрешното съдържание на углавното право, то италианските криминалисти са били в числото на най-видните и най-енергическите деятели на вторият период или на втората формация на углавното право. На този период е предшествовал, с въдворението на варварите в Италия, както и на всякъде, периодът на господството на частната вражда, отмъщение и композиция. Характерът на углавното право на този първ период състои в господството на частните интереси в углавното право, в отсъствието, или поне, в твърде слабото приценяване субективната страна на престъплението, в преобладаващото значение при преценяване материалната вреда, в освобождаването за силният и състоятелният, макар и да би бил той виновен в тежко престъпление, и в притоварване слабият и неимотният, ако и да би бил той виновен в малка простъпка, с една дума углавното право на този период не представлява от себе институтът на обществената безопасност. Тържеството на системата на углавното право, създадено от обществото с събраната общегосподарствена власт, са е състояло: в въдворението възгландове на престъплението като на общо зло, на наказанието като на дело общественно; в подчиняване частната воля на общата власт; в изоставяние частната вреда на втор план; в задържане распаленността за отмъщение; в вписане по-голямо спокойствие, а при това и безпристрастие при оценяването важноста на престъплението; в възвишавание важноста на субективната страна на престъплението, и в паралелното смалвяване углавната важноста на външната вреда, сам по себе гледан; и най после, като резултат на всичко това, в поставяние по-правилна стълба на

виновността и наказуемостта. Такава е била задачата на развивавщата са и укрепящата са държава; в туй са е състояла задачата на най преданните ѝ служители, на италианските криминалисти. И така като римското и каноническото право е представлявало вече изработено оръдие за достигане на тази цел, то естествено е станало предмет на най-ревностно разработване. Да нямаше римското и каноническото право, италианската държавност изпълнила би, както доказва примерът на другите държави, тази същата задача, и без учените криминалисти, само може би че не така скоро, не тъй пълно.

В италианските криминалисти ако и да няма така наречената обща част на углавното право, но не може да са каже, че въпросите, които влизат в нейният състав, не са били от тях подхващани и разработвани, ту по повод на разните отдели на съдопроизводството, ту по повод на отделните видове престъпления. Въпросите за оценяване вината по отношение към възрастта, към душевните болести, към упиванието, въпросите за покушението, за участието в престъплението, нарежданието на стъпените на наказанието за плотските престъпления, против собствеността, фалшифициранието, – всичко това, по думите на италианският криминалист Пессини, повече или по-малко е било вече разработено и наредено от италианските криминалисти: за да изпълнят това им са е удало най-много за това, че те са могли да го намерят готово много или малко в римското право. Съвременното нам углавно право в казаните въпроси са явява, така да кажем, приемник и продължател на работата на италианските криминалисти.

(Следва)

...

(Продължение)

Христианската църква са яви всред новите народи, които са намираха в варварско състояние, за правилно организовано, благоустроено общество. Тя, подобно на всичките организирани религии, по-рано от държавата и подир заедно с нея е наченала да работи над въдворението в углавното право показаните в първата книжка об-

щественни принципи, противоположни на обичаите за отмъщението, частната вражда и общата бъркотия. Това тя е изпълнила толкова по-успешно, колкото е била по-могъществена в средните и следующите сетне векове, колкото е стояла по-близо до принципите на свойт основател. Убежищата, гдето е намирал защита невинно или не по мерката на вината углавно преследваният, дните на Божийт свят, в които е било запретиено извършванието на отмъщение и юмручното право, пояснението вътрешната страна на престъплението, и следователно по-големата правилна оценка на степените на виновността, въдоряванието идеята за поправление, ако и под името на формалното покаяние, – ето институтите, при помощта на които църквата е съдействувала за въдворението на общественният принцип в углавното право. По този път толкова по-сполучливо е действувала тя, колкото повече то е съвпадало с нейното стремление към властта и всеобщото господство: тука нейните частни интереси напълно са са впадали с стремлението на общественните инстинкти към развитието и усъвършенствованието.

Но заедно с това средновековната и в последующите векове църква усвоила такива принципи, които с съединение с другите светски на дълго време са придали на углавното право характер на крайна жестокост, наложили му печатът на инквизиторский дух. Тука вече църквата напълно са е подчинила на господствовавшето мировъзрение на съвременното ѝ общество и са е стараяла да го обърне в служение на своите лични, тесни, временни цели. Наместо да са държи у принципите на кротостта и милосърдието на свойт основател, който е заявил реформаторски начала на углавното право, тя са обърнала към друг источник – към Мойсеевите закони, надъхани от духът на отмъщението, суеверието и нетърпимостта, закони, които съставляват рязка противоположност с учението на основателя на християнската религия. Мойсеевите закони станали за основание на каноническото право. По този път са е развило учението за *laesae divinae majestatis*, към което са са причислявали: ереста, богохулството, разните видове оскърбления на светинята и най-последно ужасът на средните векове – магйосничеството; по този път е бил узаконен огън за виновните в това престъпление; по този път са преминали в тогавашната наука и живот ученията за крайно преувеличената ви-

новност на плотските грехове, – обезобразеното развитие нравственната страна на престъплението; най-последно по този път ревността към откриване вътрешната страна на престъплението са е преродила в инквизицията – в откриване вътрешната вина посредством външното и най-възмутителното насилие над телото на подозреваемият. Престъплението зели да считат оскърбление на божеството, а наказанието за негово омилостивление. И така като Мойсеевият Бог е Бог отмъстител, който разпространява гневът си не само на престъпника, но и на това общество, което снисходително гледа на престъплението, то наказанието, като е служило на държавните цели, заедно с това са е считало за омилостивление на разгневеното божество. Тъй средновековната църква е отстъпила от идеала на основателят на християнската религия, който е учил, че Бог желае не смъртта на грешника, а неговото обращение и живот.

От тези идеи са били проникнати и италианските криминалисти. Всякой от тях е бил не само законовед на римското и отечественното право, но и на каноническото право. В тях векове университетите са имали характер повече на духовни, от колкото на светски учреждения; за основанието им са е изисквало благословението на папата. Само папата е могъл да дава право да са произвождат в учени степени. Изучванието на римското и каноническото право е било непременно условие за да са получи докторска степен; от тука произхожда титулт на средновековните законоведи: *Doctor utriusque juris*. Някои от поменатите криминалисти, както напр. Дециан, преимущественно са писали за тези престъпления, за които трактува (разсъждава) каноническото право, както: за ересите, за богохулствата и т.н. Всичките те еднакво са са придържали както на римското, тъй и на каноническото право и всичките те напълно са били напоени от духът на преобладаващата тогава църква. Те са били послушни нейни оръдия. Средновековната и в следующите векове църква, като е желаяла по външност да остане вярна на учението на свойт основател, не е наказвала сама виновните в оскърбление величеството Божие, а ги е предавала в ръцете на докторите *utriusque juris*, с пълно убеждение, че смъртното наказание, от нея тайно желаемо, ще е присъдено над подозреният. Даже най-добрите от италианските криминалисти са били синове на свойт век: така, Юлий

Клар, най-разбраният от тях, е проповядвал също, както и всичките, теорията за несмиляването към еретиците, теорията за очистване от тях народът чрез огън; Дециан, който са е ползвал с немалък авторитет, от колкото Юлий Клар, е искарал научното положение, че престъплението произхожда от дявола. Като разсъждава за правата на убежището, Клар отказва в него на евреите, *вероломните врагове на Христа, на които нетребва да са оказва какво-годе човеколюбие*. В 1556 г. е бил издаден в Венеция сборник от трактатите по углавното право под заглавие: *Събрание на най-знаменитите, за всичките законоведци най-необходими и най-полезни углавни трактати*. Из 29 разсъждения повичето са посветени на *ересите, магйосничесството, отстъпничеството, испитнията*. Този сборник, в съставът на който са влезли трудовете на повече от двадесет криминалисти, твърде релефно представлява разгледваемата от нас страна на науката на италианските криминалисти. Двама от тях – *Понцибиус* и *Хирляндус* в своите трактати разрешават един от най-трудните спорни въпроси на съвременното право: пренасят ли са магйосниците на покой с телото, или това пренасяние е произведение на тези иллюзии, които произвождат в тях дявольт. Двамата криминалисти оспорвали един другото, и немогли да са съгласът в мненията. Понцибиус е бил за въображаемото пренасяние, Хирляндус за действителното, в подтвърждение на което той привождал факти от чуждата и своята собствена практика. По този начин италианските криминалисти, като служили на мировъзрението на свойт век, вкарали са в науката всичките тия предразсъдаци и всичкото това невежество, което в елементарен вид, без система и без доказателства, е живело в обществото. Тъй са са породили теориите на магйосничесството, ересите, практиката на инквизицията, теорията на углавното правосъдие, като на божественно отмъщение, с една дума – всичката разгледана по-горе страна на италианската наука в углавното право.

Другата общедържавна власт на средните и първата половина на новите векове, светската власт, като е изпълнявала своята прогресивна задача за въдворението на общественният принцип в углавното право, заедно с това в другата половина е наследила и одържала някои от принципите на предшествуващият период.

Подобно на църквата, само в друга част, тя е образувала и турила в принцип на углавното право инстинктите и стремленията на съвременното му общество. Така, частното отмъщение тя образувала в общественно отмъщение; господствоващият в миналий период физически надмен на силният над слабият тя преобърнала в юридическото неравенство на наказанията по съсловия, като е узаконила големи смегчавания за лица от висшите съсловия и крайни притеснения и тегла за лица от ниските съсловия; стремлението на частно лице с ужасът на наказанието за да отбие от пътят към престъпленията, – тя е обърнала в държавно стремление в всичките тези случаи, когато делото са е касаяло до интересите на държавната власт; тя даже не е унищожила съвършено произволът, като го е отнела само от частните лица и го е предала, в умален вид, на обществените съдии; най-после като резултат на всичко това, тя, щото са касае до системата на наказанията, само е организовала, събрала в едно всичките тези елементи, които в миналий период са били в распъчкан вид. От тука са господството на смъртното наказание в най-разнообразните му видове, телесните наказания – прости и сложни, които са са състоели в отнемание разни части от тялото, конфискацията и разните способности на обезчестяване.

Италианските криминалисти, като синове на свойт век, работили са за докарванието в система всичките гореизложени учреждения, за обяснението и оправданието им, с една реч – за създаванието съответствующите на гореизложените учреждения теории.

Италианските криминалисти са били само първите и най-резските представители на углавното право в времената на образуванието и укрепленieto на общегосподарственната власт. Като първи, които са пробили пътят, те са имали решително влияние в развитието на науката в същият дух и в другите страни. Тука същите тези причини трябвало да породат и същите тия явления. И ето под влиянието на италианската наука на углавното право и на ред с нея, са явяват криминалисти от подобен характер в Испания, Франция, Голандия и Германия. *Тираквелий* във Франция, *Дамгудер* в Голандия, *Карпцов* в Германия, са толкова национални криминалисти, колкото са последователи и продължителите на италианските. А от това всичко, щото са казва за общият характер на последните, напълно са относя и към първите.

IV.

В Германия, тъй също както и в Италия, римското и каноническото право са е явило на помощ на обществената власт, която са е стремил да въдвори обществен принцип в углавното право. Но тука едното и другото е проникнало не в първоначален, а вече в обработен от италианските глосатори и криминалисти вид. Влиянието на римското и каноническото право както в германското законодателство, тъй и в германската наука са начина рано. *Брант, Пернедер, Гоблер* и други са обработвали немското углавно право в свързка с римското и каноническото; за тях италианските криминалисти са били като най-висши авторитети.

До началото на XVII столетие углавно-юридическата литература в Германия е била по обемът си малка. В началото на това столетие са появяват съчиненията на двамата саксонски юристи Берлих и Венедикт Карпцов. Двата тези криминалисти, а особено последният, наречен на времето си баща на немската наука на углавното право, са имали силно влияние за уреждането на общата наука и практиката на немското углавно право. Двата те, като саксонски юристи, са извождали от саксонските конституции, а после вече от Каролината¹. По този начин при помощта на саксонските конституции са е въдворило за много време общото углавно право в германската наука и практика.

Берлих в 4 и 5 част на своите *Consultationes practicabiles* 1614 год. е изложил подробно углавното право на саксонските конституции в свързка с Каролината. Неговото изложение са отличава с своята подробност; при пригледът на отделните учения на углавното право той съобщава мненията както на немските криминалисти в своето и миналото време, така и на италианските с показване в същото време и на способът за да са тури в действие данното учение, не само от германските, но от италианските, французските и испанските съдилища. Сравнително с своите предшественици той подълбоко прониква в изследванието както в състава на отделните престъпления, тъй и в общите всякога впрочем случайно позачеквани от учението на углавното право. Но той съвсем са подчинява на

¹ Наказателен сборник, издаден от Карла V за свещенната Римска Империя.

авторитетът на италианските криминалисти и римското право, и следователно надъхан от същия дух.

Много по-силно влияние в науката на немското углавно право е имал Венедикт Карпцов, който в 1638 г. е издал *Practica nova rerum criminalium in partes três divisa*. Берлих скоро е бил забравен и само не така от давна, благодарение на трудовете на Вехтера, са породили в немската литература мнение, че Карпцов по-голямата част от свойт труд е заимствувал от него даже до неверни цитати, като е скрил впрочем источникът, от гдето е заимствувал. В общо той следва по същия път, по който и Берлих; същото поклонение на италианските авторитети и на римското право, същото надъхване с духът на своето време. Но той заедно с това, в техническата част на обработването немското углавно право, представлява прогрес: с по-внимателното разработване на Каролината той способствува към усиляването в практиката и науката общото немско право; с подробното развитие на своето мнение той прави една крачка в пътят на научното обработване учението на углавното право; с разработването четиридесет годишната практика в Лейпцигското съдилище, на което той е бил член, и с коментироването посредством нея тия или ония учения на углавното право той туря общите учения на римското и италианското право в свързка с съдебната практика. Някои откъследи от това, което сега са нарича обща част от углавното право, са намира в него на края на книгата му, посветена на съдопроизводството. Но учението за *dolus*, *corpus delicti*, за *culpa*, *casus*, за покушението, за главните виновници и участници, за необходимата отбрана, за квалификацията престъпленията в субективно и обективно отношение, той излага в трактатът за убийството, и при това толкова обстоятелствено, щото узаконените от него общи учения по отношение към убийството, много време са служили за правило за приложението им и към други престъпления. Неговото съчинение е представлявало в себе най-големата пълнота и обработаност на ученията на тогавашното немско право, подобно на това както трудовете на Юлия Клара и Фариначо са представлявали подобна обработаност на италианското право. То е било така да са каже резултат от задружната работа на предшествующите поколения на германските учени. То е удовлетворявало немската съдебна практика как-

то в най-добрите, тъй и в най-лошите ѝ стремления. Всичко това е създало за името на Карпцова и неговото съчинение между тогавашните учени и практики авторитет за цяло столетие почти равен с закона. В една страна на своята работа той, също като италианските криминалисти, е бил служител на стремлението към въдворението обществените начала в углавното право. А в друга част, по еднаквите гореказани причини в отношение към италианските криминалисти, Карпцов е бил в същото време проповедник и защитник на кръвавата, изпълнена от отмъщение углавна юстиция. Той рабски е усвоил всичките заблуждения на своето време и всичката италианска криминална наука, която са е държала у тези заблуждения. В това също време обаче, той е пренебрегнал с някои справедливи положения науката на своите учители, щото са касае до някои престъпления. В това отношение той отива толкова далеч, щото мъмри папата Александър V за причисляването прелюбодеянието към престъпленията на *liviora* и *minora*. В числото на источниците на действующето право той е признавал и Мойсеевите закони; той е развил учението за *de criminibus excerptis*, които той е извел, по примерът на италианските авторитети, из действията на благодетелните общи правила на углавното право и ги е предоставил на необузданият произвол на съдиите; той старателно е обработил теорията на магйосничеството, която е предавала нови сили и увереност на немските съдии в преследване невинните жертви на това заблуждение. В теорията на кръвавата юстиция той е отишел по-далеч от своите образци, и е бил защитник на смъртното наказание не само за ересите, богохулството, содомството, магйосничеството, за които са били също и италианските криминалисти, но и за прелюбодеянието, двубрачието, кръвосмешението, за проста кражба повече от пет дуката. В частният си живот той е бил човек с забележително трудолюбие и благочестие, свойственно на неговото време. Но като криминалист, теоритик и практик, той не само що не е стоял по-горе от своето време, но повидимому бързал е да освети теорията му до крайност. Ако и да са недоказва исторически напълно това, че той е участвувал лично в произнасянието на 20,000 смъртни присъди, както утвърждават някои, обаче не ще съмнение, че частните му добродетели не са му пречили да бъде адвокат и философ на най-

безчеловечната юстиция. Много обаче са мамят някои от по-подирните криминалисти, когато нападат само него самничак в инквизицията. Карпцов не напразно е носил името баща на науката на немското углавно право: това значи, че той, като е вплотил в себе всичкото мировъзрение на векът, бил е само орган и заедно с това обичен човек на своята епоха. Тези, които нападат само личността на Карпцова, забравят, че науката на углавното право до сега не е дошла до тази степен на развитие, щото утвърдително да може да каже, че тя не върви след предразсъдъците на векът, и че още не е известно, не ще ли да осъди бъдещата история на науката в много неща самите съдии на Карпцова.

(Следва)

(Продължение)

...

IV.

Свойството на развитието и подобряването на човеческата общественост е такава: когато старото учреждение са намира още в пълната сила и деятелност, зародишите на новите отношения и други мировъзрения, на които за в бъдеще предстои така също богат и по времето и по обемът живот, – начинат вече да показват първите признаци на своето зачине. Същото намираме и в историята на науката на углавното право. В самото това време, когато Юлии Кларовците, Фариначовците, Карпцовците и другите бащи на дореформационната наука на углавното право са дописвали или даже са начнели да пишът своите съчинения, са заченва друго мировъзрение и заедно с това поченват да са явяват трудове, в които са заявяват вече други начала на углавното право. Новите принципи от начало са появяват боязливо, неуверенно, на пресекулки, без общ план, догдето най-после с течението на времето и с изменяването на обстоятелствата са набере материалът, пригответи са почвата за основанието и съзиданието на целото здание, цялата нова система. Монтескйо и Беккарий, от които често искарват началото за установленията на новите принципи в науката на углавното право, са играли в нея такава също рол, каквата е играл Мартин Лютер в ре-

формацията. Трудът им са е състоял в събирането много или малко в едно цяло това, което в распопъчкан вид, може би, не толкова ясно и определено са е съзнавало в обществото, и което на части на части е било изказвано преди тях в разните съчинения.

Процесът за заченването на новата наука на углавното право е вървел ръка за ръка с процесът на разпадането старите социални и държавни учреждения и с приготвянето на материалите за съзиждането на нови. Средновековната и следующите сетне векове държава е била построена на господството и благоденствието на две съсловия: на дворянството и духовенството, и на заробването и угнетяването на селското население. Макар властта на царете и да е умерявала в някоя стъпен таковато неравенство, но това умерване е било по-скоро да са каже съкратяване властта и влиянието на двете господствующи съсловия в полза на властта на царете, от колкото докарване на равноправност на угнетените и бедствоваващите класове. Най-голямото напъргание на властта са е придружавало с унищожаването участието на по-напред господстващите съсловия в съвещанията относително издаването на нови закони. В същото време тогавашната държава е искарвала своята миссия не от природата на човека, а от натискът на супернатуралното (свърхестественното вервание) същество. От тука всичкийт строй на тогавашното общество, в самите даже свои обезобразени проявления, са е запазвал от авторитетът на висшето проявление.

От седемнадесетий век, в противоположност на това, в европейските общества малко по малко почнуват да са развиват елементите на новото устройство. От една страна, в държавната организация са преготовлява преврат, вследствие образуването на новийт, богатийт и с материални и интелектуални (разумни) сили клас народонаселение, интересите на който са били значително други, от колкото интересите на дворянството и духовенството. Този клас народонаселение, който е получил от сетне названието на буржуазия (гражданство), по своите интереси, е стоял по-близо до селското население; той е имал в вид да спомага за освобождението на това последното. От друга страна, според развитието на своето благосъстояние той все повече и повече са е стремил за получването глас и значение в обществените дела.

В едно от това време в философското мирозъзерцание происхожда така също коренен преврат. На сцената са явява така нареченото естествено право и теорията на общественният договор. Естественното право почнува да гледа на държавата не от точка зрение *lex divina*, а предирва в нея *lex naturalis*. От точка зрение на тозито *lex naturalis* са и обсъжда целесъобразността на всичките държавни учреждения, а следователно и углавната система. Теорията на общественният договор, която бидейки повидимому занята с отдавна преминалото време, е имала в вид изключително бъдещите цели. Наистина, ако човек е постъпил в обществото на известни условия, то най-напред той има право да изисква изпълнението на тия условия, които тъкмо са подхождали под новите стремления; второ той има право да издава гласът си в общественните дела и да приспособява при тях договорното начало. Така, в естественното право и в теорията на общественният договор са е изработило силно оръдие за борба с старият авторитет. Старият авторитет е подържал старите учреждения: новите стремления, които са произлезли от естественното развитие на човека, са подигнали законът на природата в своя защита. В името на теорията някога си на заключен договор те от една страна са давали своето съгласие на това, щото е било установено в най-последне време, а от друга изисквали съответствующите на договорът променявания.

В приспособяването към углавното право това социално и философско движение са е показало в двоен образ: първо, в стремлението чрез отделяване правото от нравственността и религията да изключи из числото на престъпленията много действия, или поне, като ги тури изключително на точка зрение на правото, да смегчи наказуемостта им. Второ, с желанието да тури всичката система на углавното право изключително върху почвата на действителните потребности на обществото, като отхвърли престарелите нравствени и религиозни теории на наказанията, които в същност са били апотеоза (боготворение) на остарелите социални и държавни учреждения. От оценяването правата на наказанието от към точка зрение потребностите на обществото, излиза естественното заключение: смегчавание на наказанията.

VI.

Точно да са говори на Христовото учение трябвало би да са укаже като на първо, което е провъзгласило други основания за углавното право. В него има няколко изречения, които ако би били развити последователно, можаха да дадат яжки основания за друга наука на углавното право, от колкото тая, която са проповядвали от сетне неговите пак последователи. Така, той е раскрил идеалът на Бога, бащата на хората, който иска не смъртта на грешника, но неговото поправяние и живот. Така, той е изложил теорията на любовта и снисхождението към ближният, която не е имала нищо общо с средновековната углавна юстиция. Така, най-последно, в обръщението с жената, която била изобличена в прелюбодеяние, той е искал както възгледът въобще на отношението на човека към падналия брат, тъй и способът на отношенията в частност към виновните в плотски престъпления.

Но Христовото мировъзрение на престъпникът е било заменено в средновековните и следующите векове църкви и общество с поприличното към техните идеали Мойсеево мировъзрение; и от това то немогло да окаже влияние за възраждането на нова наука на углавното право.

От XIII столетие почнуват да са явяват първите зачатки на новите възгледи на предметите, които влизат в областта на науката на углавното право. Тези възгледи са били в същност възраждането на това, щото са е заключавало в учението на Христа. В XIII в. *Валденц*, а в XV в. *Социн*, като са придържали на Христовото учение, взели да доказват незаконността на смъртното наказание въобще.

В началото на XVI столетие англичанинът *Томас Морус* е искал в своето съчинение няколко твърде здрави мисли относно мерките на наказанията според мерката на вината. Мислите на Томас Морус относително престъпленията и наказанията са от двояк род: в едни той са явява решителен противник на смъртното наказание за кражба, в други той излазя, ако и не прямо, но напълно прозрачно, превърженец на веротърпимостта и следователно противник на господствоващата на негово време система на наказанията за религиозни престъпления. Аргументацията му против равенството

на наказанията за неравни вини, против жестоките наказания за кражба, против безполезността на наказанията, ако причините, които произвеждат престъпленията, си остават непокътнати, – е толкова права и непобедима, щото след изменуването почти на два и половина века Бекарий нищо по-хубаво не е могъл да каже по този предмет, освен да повтори неговите доводи. Не по-малко достойно за внимание е, че той първий е показал новият род наказание за кражба, – работи, които трябвало да заменат с голямо удобство смъртното наказание, род на наказание, който отсетне е приет като общо наказание и за други престъпления. Колкото кратко и да е това, що Морус говори по въпросите на углавното право, обаче казаното от него носи върху си чърти на необикновена правдина и основателност, особено по смегчаване наказанията и отстраняване причините на престъпленията. Наистина, той са е ограничил само с указването на тия причини, които произвеждат кражбата, и при това само по отношение към Англия. Но едвали и сега науката по този въпрос е направила какви-годе забележителни успехи, така щото и сега мислите на Моруса не са изгубили нито значението си, нито своята преснота.

Друг един английский мислител, името на който стои тъй високо в историята за развитието на човеческата мисл, *Франциск Бакон Веруламский*, в крайт на XVI и в началото на XVII столетие, е изложил в своите съчинения много превъсходни мисли, които са послужили отсетне за материал за постройката на новата наука на углавното право. От най-новите изследвания е доказано, че Монтекио и особено Бекарий са обязани много на Бакона. „*Сравнението на двамата писатели*, казва професорът Амато-Амати, *убеждава в това, че не малко и при това важни места из съчиненията на Бекария са само или буквален или свободен превод на Баконовите мисли.*“ Бакон е бил основателът на положителната метода, която е станала сега единственно господствующа в естественните науки, но която до сега не е приета в гуманитарните науки, без да са гледа на това, че тя е само едната вярна. Бакон е бил глъбок и решителен враг не само на господствавшата в него време схоластика, но и на всяка метафизика, която тъй е процъвтела в последно време. Той е бил философ на здравият смисл. „*Издирва-*

нието на крайните причини, казва той, е безплодно; то нищо неможе да роди, както девицата, която е посвятана Богу.“ Двете негови съчинения *Aforismi de justicia universale* и *de Augmentis*, съдържат много мисли, които са относат до нашата наука. Той изисква старателното отделение на философията от богословието, и предпазва от смесването и сливането на тези два источника на знанието. Той заявява, че целта на неговите съчинения е издирване на истината и спомагания на ползата и величието на човешкият род, и че в достигването на тази цел той ще е независим от вулгарните (грубите) мнения. В първото си афоризмо той тъй определя характерът на съществуващите в негово време закони. „В обществото повелява ли законът или насилието. Тука видът на насилието са скрива под формата на закона, там съществуват закони, които по-скоро проистичат от насилието, от колкото от юридическата справедливост. По този начин несправедливостта има три источника: чистото насилие, злобната измама, под легален предлог, и жестокостта на самият закон.“ Целта на законите по неговото учение са състои в това, щото да са направат гражданите щастливи. Най-забележителните му афоризми, освен гореказаните, са следующите: за бъркотията, за тъмнотата, неопределенността на съвременните му углавни закони; за вредата относително даванието на съдията широка и произволна власт; за необходимостта да са отменят станалите бесполезни вследствие прогреса на времето закони, най-много углавните; за очистването им от разните доктрини (особени учения) на коментаторите, които огасяват смислът на законите, сгреват съдиите; за издаването на нов кодекс в време по-цивилизовано, от колкото в това, в което е била съставена Юстиниановата компилация на римските закони; за това, че правителствата са занимават с закони и с недостатъчно възпитание, което е по-почтенно да управляваш такива хора, които са повинуват от само себе, от колкото такива, които отстъпват само на силата. Всички тия афоризми от една страна твърде право са оказвали на пороците, които са господствували в негово време в углавното законодателство, от друга са съдържали заявление от нови начала на бъдещата углавна система. Всичките те са повторени от Бекария, само че в по-пълен, в по-широк и доказателен вид. Бакон не доказва, а заявява своите положе-

ния, като математически истини. Неговите положения носят печат на видима сухост, но в същност всяко от тях струва от трактатите (учебните разсъждения).

В първата книжка като са изобрази характерът на углавното право в предшествующият период, каза са при това какво важно място е занимавало в науката учението за врачуването. В сегашно време презират историческото значение на това учение, тъй като то са относя към отдавна изчезналите форми на живота. А между това било е време, когато това учение е занимавало от най-важните места в науката на углавното право, когато докторът *utriusque juris*, знаменитий *Боден*, е считал врачуването по-гнусно от всяко отцеубийство, – мнение общо на всичките криминалисти в тогавашно време. Това учение са е разработвало с преголемо усърдие. То е имало своята грамадна литература. То е пораждало много спорни въпроси, които толкова живо са вълновали кръговете на стародавните доктори *utriusque juris*, както кой да е въпрос на безисходната съвременна метафизика на правото. Ето защо появяването на съчинения, в които начнали да разясняват всичката нелепост на вярването за свързката на човека с дявола и всичкото варварство и безмислие на законите относящи са по това, – съставлява немаловажен прогрес в науката на углавното право. Нужно е било да са има много мъжество за да би са изказал здравият разум, ако само съмнението в съществуването на врачуването, което е стояло в тях времена на равно с съмнението за Божието съществуване, е могло да бъде припознато за признак на запознаване с дяволът и при случай могло е да има твърде лоши последствия за които са съмнява. От това първите опитвания да са осветли това заблуждение са били начинания боязливи.

Молитор в съчинението си *Tractatus de lamiis et pythoniis mulieribus* 1489 г. първ е доказвал, че врачуването е измама на мечтанието и въображението. Но той не е имал още тая смелост да нападне на углавната юстиция на врачуването, напротив, вероятно от страх да не подпадне под гневът на всесилната тогава църква, той е припознавал за справедливо смъртното наказание за такава мечта, тъй като в нея са вижда отпадък от вярата и злата воля.

Много по-решително е нападнал на углавната теория на врачуването докторът на медицината, *Иоан Виерус* в съчинението си:

De praestigiis daemonum et incantationibus ac veneficiis, 1563 г. Като допуска съществуването на дявола и неговото влияние над човека, той обаче с най-решителен образ доказва, че толкова обикновените в него време преследвания на вещиците е верига на най-възмутителните несправедливости, че самопризнанията в врачуване са добиват под най-безчестен начин, че въобще – и то е най-главното – свързката и плотските сношения с дявола, врачовните хора, изкуството да са произвежда чрез магйосническото вятър, град, и други явления, имат основание само в въображенията или в примките на дявола, и че даже сериозните опитвания към подобни действия не бива да са наказват с смърт. По думите на Аллара, той, подобно на Ипократа и Петр Апонский, приписвал действията като да са извършвани от вещиците на меланхолията и епилепсията. За да би са присмял на господствувашата в него време практика, той съставил инвентар на дяволската монархия с означение имената и фамилиите на 72 князове и 7,405,936 обикновени дяволи. Последното особено било оскърбило правоверните доктори на правото; от тях знаменитий Боден, когото Волтер справедливо нарича *генерал-прокурор на Веелзевула*, обвинил него самого в ерес и магйосничество. От тогава повичето от криминалистите считали за необходимо да опровергават в своите трактати новото учение на Виера.

В същият дух е писал и *Фридрих Спè*, монах от Изуитский орден, който е скрил името си от страх да не бъде преследван. Той прямо не е нападал на господствувашата в него време вера в дявола, но е изложил една превъсходна, остра и права критика на углавният процес против вещиците. Най-напред и той сам е вярвал в съществуването на магйосническото и е бил убеден в вината на тези що осъждат. Но от сетне, като е приел възможността в званието си на духовник да изслушва нещастните жертви на общото заблуждение, той коренно е изменил своите убеждения. В своето съчинение (*Cautio Criminalis, sev de processibus contra Sagas*) той указва на безкрайните жестокости, несправедливост и безмислици, с които е бил препълнен углавният процес против вещиците. В заключение на своята книга той тържествено уверява, че от всичките осъдени за врачуване, които той е придружавал до мястото на наказанието, нито един от тях не е имало такъв, който би могъл да са обвини в не-

що. В това са го уверявали, на основание свойт опит и други двама исповедници. „Подложете, казва той, на такъвзи начин на обнасяние, под каквото подлагате обвиняемите в магйосничество, църковните служители, съдии, мене, приспособете към всичките нас всичките тия испитни, – и ние всички ще са окажем виновни в магйосничество.

Всичките споменати съчинения както са вижда са минавали незабележено за специалистите на тогавашната наука на углавното право. Карпцов например неспоменува за Спè нито дума. Но такова е свойството на новите идеи; те от всички най-малко намират приспособлението в тая наука, която е не изследвание, а оправдание само на господствующата система на правото. Новите идеи търсат друга среда за своето развитие, тая среда е обществото. Колкото в по-голяма противоположност са намират идеите с господствующите идеи, толкова от начало сферата на тяхната деятелност е по-лоша, и ходът на развитието им по-бавен. Вследствие на това за наблюдателят някога е трудно да следи ходът на техното развитие, толкова той най-напред е малък, бавен, скрит в недрата на обществото. Но и в това тайно, скрито и бавно развитие на идеята са съдържа и непобедимото ѝ могъщество, и с нищо несъкрушимата нейна жилавост. Тя върви без да бърза, но без да са спира. Враговете са безсилни за да спрът нейното пътувание, приятелите ѝ немогът да ѝ дадът една крачка повече, освен тогава, който е свойствен на нея среда, в която тя са движи. Но изменува са век, два, и идеята, която е изложена в съчинението на един учен, са явява с могъщественно, разлено по целото общество убеждение. Тогав са отваря работа и за тая наука, която, ако не храни в себе инстинктите на изследванията, то все пак бива послушна на заповедите на господствующите убеждения.

Един век почти след издаванието съчинението на Спè, са явява ученийт вече в университетска катедра, който са решава да влезе в борба с старите учения на углавното право, – *Христиан Томазий*. В науката на правото той е известен като последовател на учението на естественното право, на което той е бил преподавател. В науката на углавното право той са е прославил като противник на углавните теории за ересите, магйосничеството, испитните и другите крайности

на инквизиционният процес. Той е издал следующите съчинения по тези предмети: 1) *Юридическа задача: престъпление ли е ереста?* (1697 г.); 2) *За престъпността на магьосничеството* (1701 г.); 3) *За премахването от християнските съдилища испитните* (1705 г.); 4) *За произхождението на инквизиционният процес* (1711 г.); 5) *За произхождението на инквизиционният процес против вещиците* (1712). Мъжеството, с което той е възстанал против тези институти на господствувашата в него време общественост, му е принесло гонение, както от страна на правителството, тъй и от страна на могъщественното протестанско духовенство. Испъден от една държава, той и в другата е бил така също неприклонен както и по-напред борец за унищожението на речените престарели учреждения.

В това също време в Германия излязло на свет едно съчинение, което е обхващало тогавашното углавно право с по-обширна точка на зрението. Обаче това съчинение е минало на времето си съвсем незабележено. То е съчинението на *Яков Фишер: за злоупотребленията на човеческите наказания* (1712 г.). Яков Фишер е нападал на действующето в него време углавно право по следующите причини: първо за това, че са прилагат наказания за такива действия, които въобще са ненаказуими, каквито са например: врачуването (*magiae*), ереста, богохулството и други, които са касаят до религията действия; второ за това, че някои наказания са неспособни да достигнат своята цел, безопасността на гражданското общество и поправянieto на престъпникът, към таквото наказание той причислява отнеманието на честта, лишаванието на свободата и разните видове обезобразявание; трете за това, че някои наказания, като квалифицираното смъртно наказание, престъпват справедливата мерка на наказуемостта; най-последно за това, че сами по себе справедливите наказания чрез произволът и другите лоши страсти са съвършено изопачени. Фишер изисквал от наказанието две качества: доставянието чрез него безопасност на обществото и поправяние на престъпника. А тъмниците не само тогава, но и сега са били вертеп на разврата и места, гдето в буквален смисъл на думата са са създавали планове за извършванието на нови престъпления.

Неможе при това да не са забележи, че една от причините за бавното разпространяване на новите идеи е бил латинският език, на който са са писали съчиненията на новото направление. Този език до колкото е способствувал за разпространяването и съединяването идеите между учените криминалисти, до толкова е спирал преминаването на новите идеи в общественото съзнание, когато са са излагали на този език. Специалистите, които са били надъхвани от духът на отживелото углавно право, малко са били разположени да обръщат внимание на новите идеи и още по-малко да ги прокарват между обществото. От тука е причината гдето имената на някои писатели, които са са борили за отменяването на старото и въвеждането на новото, са останали в неизвестност, както напр. *Петър Верри*, *Гревий* и италианският криминалист *Тамазо Бриганти*, който с съчинението си *Practica criminale* по-рано от Беккария са е борил за отменяването на испитнята.

Но ако имената на писателите на новият дух и техните съчинения са минували незабележени, техните обаче идеи капка по капка, съвършено бавно, но непресекнато са прониквали в общественото съзнание. За това има много доказателства. В предисловието към деветото издание на *Брунемановий* трактат за *производството на следствието*, авторът му в 1714 год. горчиво са жалова на това, че чрез изключението е внесено в практиката много изятия из смъртното наказание, най-много за убийство и прелюбодеяние, тъй щото, според неговите думи, едвам десетийт убиец ни избягва смъртното наказание. Самото възклицание на автора: „и тъй ние умилостивяваме Бога, и тъй ние са надеем да дадем край на нещастията“, показва, че новите идеи са са промъквали, без да са гледа на противодействието от страна на служителите на старий ред. *Бейер*, един от преподавателите на углавното право в Германия (1714 год.) казва, че *въпросите за договорът с дяволът, за плотските с него сношения, за участието в събранията на нечестивите духове, са считат сега непрактични, за доказателство на това служи появяването на малкото в последните 25 години количества подобни въпроси в практиката*. *Самуил Бемер* в своите забележки на *Карпцова*, в изданието на 1759 год., като поправя погрешките и заблужденията на този писател, защитава го от нападенията на

своите съвременници, които взели за обичай да наричат Карпцова *слуга на палачът*. Тъй са е създавала новата система на правото, както в съзнанието на обществото, тъй и в съдебната практика, която по природата си всякога, макар и упорито, движи са към това, за да би станала на една височина с общественното съзнание, подобно на вода, която са налива от единият край на тясна цев и която са стреми да дойде на еднаква височина с другият ѝ край. Тъй са са приготвяли и почвата и материалът за появяването в пълна смисъл на реформаторските съчинения, каквито са: *Монтескейю L'Esprit des lois*, и *Беккарий Dei delitti e delle pene*, 1764 г.

(Следва)

...

(Продължение)

VII.

Монтескейю, авторът на толкова известният *L'Esprit des lois*, издаден първий път в 1748 г., не е бил криминалист в същинската смисл на думата. Неговото съчинение е посвятено главно на държавното право. Но тъй като той разгледва и системата на углавните закони и изследва духът им в свързка с устройството на държавата, то неговото съчинение има важно значение и за углавното право, въпреки не толкова по количеството на разгледаемите предмети, колкото по важността на тези идеи от реформаторско свойство, които той изказва и доказва. Поради това името на Монтескейю захваща едно от най-почтенните места в историята на науката на углавното право, макар никому от отбележените криминалисти и да не дохожда в главата да са обърне към Монтескейю за разрешаването на някой специален технически въпрос по углавното право.

Известността на Монтескейю, като изследовател в областта на държавоведението, е голяма. Тя е от два елемента: от достойнствата на този метод, който той употребява като оръдие в изследването, и от ценността на тия резултати, или от тия идеи, които са добити от него чрез този метод. Макар добитите от него резултати и безотносително, и в особенност относително на своето време, да са били големи, но още по-голяма важност в научно отношение има то-

зи метод, който Монтекейю употребява за изследването на разгледаемият от него материал. Този метод са състои в това, че всяко научно положение са явява само като извод из даденият материал, който е подложен на наблюдение. От тука истините, които са доказват от Монтекейю, са потвърждават с факти от животът на народите, а не с съображения, основани на едни, с нищо не потвърждаеми, предположения. Те могат да са оборват; но противникът по необходимост е дължен да ги оборва с факти, изчерпани от миналият или съвременния живот на народите. Тъй Монтекейю е преобърнал държавоведението от метафизическа (отвлечена) на опитна наука.

Книгите VI и XII на *L'Esprit des lois* изключително почти са посвятени на углавното право, ако и да има по същият предмет в цялото това съчинение тук там е откъслечи мисли. Монтекейю е придавал на углавните закони голямо значение; той е считал свободата и безопасността на гражданите като стоящи в тясна зависимост от добротата на углавните закони, а най-хубавите правила на углавната юстиция за такъв предмет, с който человеческият род е дължен да са интересова от всичко друго най-малко на светът.

Като са коснува до общият въпрос на закона, Монтекейю прави различие между божественните закони и человеческите закони. Общото му положение относително този предмет следующето: *не трябва чрез божествените закони да са спира това, което трябва да бъде установено чрез человеческите закони, – и обратно*. Като прави различие между положителните закони, права и обичаи, Монтекейю доказва, че тиранията е неизбежна, ако законодателът земе да променява обичаите чрез законите. За доказателство на това той привожда запрещението от Петра I да са носи брада и народната дреха и на тия глоби и насилия, с които са придружаваше това запрещение. *Всяко наказание, което не проистича от необходимостта, е тиранско*, казва Монтекейю. *Законът не е прост акт на силата; вещи безразлични по своята природа не влизат в неговата област*. Тази формула, която Монтекейю искарева като общо правило из частен случай, е станало коренно начало на най-новото углавно право; казана от Монтекейю, тя в XVIII век е служила за оръдие на критиката на съществоваващите тогава углавни закони, и

от друга страна за основание на наченалото да са преобразува углавно право.

Като пременува към класификацията на престъпленията и турнатите за тях наказания, Монтескейо изказва следующето общо правило: *всяко престъпление трябва да подлежи на това наказание, което произтича от неговата собствена природа*. Той разделя престъпленията на четири разреда: а) против религията, б) нравите, в) спокойствието и г) безопасността. Наказанията за престъпленията против религията, към които Монтескейо причислява само простите оскърбления на религията, трябва да са състоят в лишаване от ползите, които докарва религията, в испъждане от храмът, в лишаване от обществото на верующите за едно определено време или за всякога, в отвращение и проклетие. За потъпкване престъпленията против нравствеността достатъчно е наказание от исправително свойство, както: лишаване от ползите, които обществото съединява с чистотата на нравите, глоба, посрамяване, публично безславие, испъждане из градът и обществото. За престъпленията, които нарушават спокойствието на гражданите, следва да са определят разни исправителни средства, които са в състояние да възвърнат безпокойните към установеният ред. И само за престъпленията, които нарушават обществената безопасност, са уместни тия наказания, които са наричат смъртни наказания (Supplicie). Монтескейо допуска смъртното наказание за убийство, но в отношение към престъпленията, които нарушават безопасността на имуществото, той е по-склонен към глобите, съединени с телесно наказание, от колкото към смъртното наказание.

Опитът учи, казва той, че в страни, гдето наказанията са межки, умът на гражданите така също от тях са поразява, както в други страни, гдето наказанията са жестоки. Хората трябва да са водят не с крайни пътища, а с тези средства, които им дава природата. Ако са издири произхождението на всичките необузданности, лесно ще са види, че причината им са заключава не в умеренността на наказанията, а в ненаказанността. Жестокостта на наказанията е свойствена по-скоро на деспотическите правителства, на които принципът е терор, от колкото на монархиите и републиките, които са ръководят – първите от честта, вторите от добродетелта. Лесно е да са

докаже, че в всичките, или почти в всичките държави на Европа, наказанията са уменшават или са увеличават наспротив това, както те са приближават или отдалечават от свободата. В деспотическите държави, царът, наместо да управлява посредством обичаите, той управлява с силата на наказанията, като са надее да достигни с наказанията това, щото дават нравите, поправят самото зло. Съвсем другояче бива това в държави с умерен образ на правление. Любовта към отечеството, срамът и страхът за мъмрението са най-силните мотиви, които въздържат от престъплението. Тука най-голямото наказание за едно лошо действие са състои в неговото изобличение. Тука добрият законодател по малко са грижи за това, за да би са наказвали престъпленията, от колкото за това, за да би са поправили простъпките, повече предоставя да са действуват на нравите, от колкото на наказанията. В республиканският Рим с законите на Валерия и Порция са били отменени смъртното наказание и телесното наказание за гражданите, с узаконение запретиаването на магистратите да извършват насилие над гражданите. (Монтескейо впрочем не е обърнал внимание на това, че в Рим в него време е съществувал повече многочисленният клас на римското общество – робите, които са били подлагани на смъртни наказания даже за най-малките простъпки. Този факт въобще забравят тези, които цитират законите на Валерия и Порция в доказателство или в несъществуването на смъртните наказания или въобще в мягкостта на наказанията в республиканският Рим). А в Япония, гдето придиричивите наказания са развратили деспотизма, наказват почти всичките престъпления с смъртно наказание, в това число неповиновението на императорските закони, лъжливото свидетелствование пред съд, азартните игри. Голямото зло са състои в това, когато наказват с смъртно наказание и тогова, който обира по откритите пътища и убива, и тогова, който просто краде. За обществената безопасност е необходимо различие в наказанията по важността на престъпленията.

В съчинението на Монтескейо са изказани няколко общи положения относително отделните престъпления. Макар че по причини не философски, а просто житейски, той и да е крайно предпазлив в изказване своите мисли относително престъпленията против религията, с това обаче не по-малко всичкото казано от него по този

предмет диша с духът на веротърпимостта и осъжданието съществоващата в негово време углавна юстиция по тези престъпления. Обвиненията в магиите и ересите могат, казва той, до най-висока степен да потъпчат свободата на гражданите и да бъдат источник на безконечна тирания, ако законодателят незнае граници. При съществуването на преследване, гражданинът е в вечна опасност, него го не гарантира от подозрението в тия престъпления, нито най-честното поведение, нито най-чистата нравственност, нито изпълнението на всичките граждански обязанности. От това убеждение, уж че било нужно да са отмъсти за божеството, проистича много голямо зло. *Нужно е не да са отмъстява за божеството, а да са спомага в това, за да би го почитали.*

(Следва)

...

(Продължение)

Като говори за *престъпленията против природата*, Монтескейю признава всичката нравствена гнусност на тия простъпки, но в същото време въстава против тези наказания, с които в негово време са били наказвани. У нас, казва той, трите престъпления: *магията, ереста и престъплението против природата, са били наказвани с изгаряние*. Между това, може да са докаже, че първото престъпление не съществува, че второто е подложено на безкрайни спорове, различия и тълкования, че третото е повече много тъмно. – Като разглежда природата на оскърблението величеството (*majesté*), лъжливото определение на което е било источник за прилагане на ужасни жестокости, Монтескейю въстава против причисляването към това престъпление на престъпни действия от друг вид, каквито са: подправянието на монети, престъпленията против лицето на министра, порицаванието действията на министра. Още по-енергично са въръжвава той против причисляването на неопределени думи, заочно изречени, към оскърблението на величеството, против този бич на средновековното общество. Общото му положение е: законите са упълномощени да наказват само *външните действия*. Поради това върх на произвол е относението на нескромни думи към *Lése-Majesté*. Думите подлежат на

тълкование. От това те немогат да образуват *corpus delicti*. Да са наказват думите като оскърбление на величеството с смъртно наказание възможно би било под това неосъществимо условие, ако би да означаваше законът точно, какви думи именно подлежат на смъртно наказание. Но тъй като това е невъзможно, то причисляването на нескромни думи към оскърблението на величеството с наказването им с смърт, е несъвместно не само с действителната свобода, но даже и с сянката на свободата, тъй като обвинението в оскърбяване величеството е всякога ужасно даже за самата невинност. Простото поправително наказание по-добре би съответствувало на природата на нескромните думи. Думите стават престъпления само тогава, когато те са приготвяват, придружават, или вървят след престъпните действия. Между това в действителност, вместо това, щото да считат думите за признак на углавно престъпление, то от тях правят самото углавно престъпление.

Писаната дума съдържа в себе нещо по-постоянно, от колкото изговорената дума. Тя може да бъде разгледвана като държавно престъпление само в този случай, ако тя съставлява приготвление към престъплението. А в противен случай тя е по-скоро предмет на полицията, от колкото на углавната юстиция, която определя тежки наказания. Печатната дума е почти неизвестна в деспотическите държави. Тя съставлява принадлежност на монархиите и республиките. Печатната дума развлича общата злоба, утешава недоволните, умалява завистта към местата, приучва хората на бращолевщина и ги кара да са смеят всред страданията.

След това Монтескейю показва всичката несправедливост на законите, които узаконяват еднакво равно наказание за всичките участници в държавни престъпления, и в особенност счита смъртното наказание за необяжданието за държавно престъпление като наказание безмерно жестоко. – Не по-малко с правда дишат и тия начала на углавната политика, които той препоръчва по отношение към възстанията в республиките. Когато републиката е успяла да победи тия, които са искали да я съсипят, трябва да са побърза да са тури предел на отмъщаванието и прилаганието на наказанията. В такива случаи по-добре е много да са прощава, от колкото много да са наказва, да са заточават малко, от колкото много, да са оставя имуществото, от колкото да са умножават конфискациите. В гръцките

республики, в случай на преврати, не са знаели границите на отмъщението: наказанието са е прилагало не само на виновните, но и на техните деца; по някога наказвали петийт от най-близните роднини. От това техните республики не са могли да са удържават за дълго време. Това същото са е случило и в Рим в време на войните на Мария и Сулла. В този случай победившата партия прикрива своята жадност на отмъщението и своите лични интереси с този софизм, че тя като да защитава благо на републиката и има в вид щастието на всичките.

В свързка с въпросът за държавните престъпления, Монтескейо разгледва въпросът за временните учреждения, екстраординарните комиссии за разглежданието и решаванието на дела по държавни престъпления, за наказанието на децата заради вината на родителите, и за поставянието в престъпление оставянието отечеството без разрешение от правителството. Екстраординарните комиссии той счита безполезни за владетелът и вредни за свободата на гражданите. Владетелът трябва да бъде нравствено убеден, че в него има повече честност и справедливост, от колкото у назначените от него комиссари, които, като постановът жестоки присъди, всякога се оправдават с заповедите, с тъмните интереси на държавата, с изборът що са е паднал на тях, и даже с самият страх. Наказанието или немилостта на децата за вината на родителите Монтескейо признава за признак на обръщание деспотизма в беснотия. Запретяванието без дозволение да са напуща отечеството е резултат от гледанието на подданниците, като на роби, и на оставянието отечеството, като на побягвание на робът.

(Следва)

...

(Продължение)

VIII.

Подир шестнадесет години от като излезе на свет L' Esprit des lois, издаде са съчинението на Беккария под заглавие: Dei Delitti e delle pene, 1764 год.

Съчинението за престъпленията и наказанията представлява по-нататъшното развитие, съединение и разширение на новите поло-

жения на углавното право, част от които с такава убедителност е била доказана от Монтескейо. Че Беккарий е бил продължител на Монтескейовата работа в областта на углавното право, че той са е възползувал с добитите от него резултати, това не подлежи на съмнение, това впрочем и сам той не крие, когато казва: *Безсмъртният президент Монтескейо скоро е обозрел тези въпроси: победоносната истина мя принуди да следвам по светоносните стъпки на този велик човек.* В същото време съчинението на Беккария е работа напълно самостоятелна, по съдържанието, сравнителната обширност на материала що са относя към углавното право, по методата на неговото обработване, расположението на материала, и по глъбочината на изказаните от него идеи. Поради това Беккарий, след признанието себе си за последовател на Монтескейо, продължава: *мислящите хора, за които аз пиша, ще съумеят, обаче, да отличат направеното от мене от това, що е направил Монтескейо.*

Както би и не нарекли съчинението на Беккария, памфлет ли, както някои са решават да го наричат, философски ли трактат, което название е по-право да му се даде, неоспоримо е едно, че този трактат, въобще като са говори, съдържа изложението и аргументацията на тия истини, които са допаднали в основанието на реформираното углавно право, което действува в сегашно време. Съчинението на Беккария съдържа в малък обем и в твърде стисната форма, обозрението на всичките по-важни въпроси в общата част на углавното право и някои в особенната част и съдопроизводството. По някои въпроси, наистина, у него може да са намерят само няколко думи, но и тия не много думи всякога съдържат установление на някой принцип. Някои от неговите положения са изгубили в наше време своето догматическо значение, вследствие на това, че те са били насочени против злоупотребленията на векът, такива са например неговите разсъждения за помилванието, мъчителните испитни, за убежищата. В повичето свои положения той са явява продължител на делата на предшествуващите го мислители. Но в отношение на някои въпроси на него първ принадлежи честта за разгледванието им от към нова точка на зрението; към такивато принадлежи въпросът за смъртното наказание, несъстоятелността на което той първ е зел да доказва от към философска точка зрение. Методата му е зна-

чителна друга, от колкото методата на Монтескейо: той доказва не с конкретни факти из проживелият живот на народите, а с доводи на разумът и с прашане на целият социален строй. Наистина, читателят чувствава, че авторът², като изказва това или онова положение, е имал в вид цял ред конкретни случаи. Всичкото Беккариево съчинение е проникнато от горещото чувство за издирване истината и за защитата правата на угнетеният човек, и ако то не е чуждо от някои фрази за щастието и добродетелта, то са обяснява с общата, господстваваща в негово време, вяра в възможността на щастието и в добродетелта на човеческият род.

В предисловието си към читателите, Беккарий ето как характеризира действувалшите в негово време в Европа углавни закони: „Някои откъследи от закони на древният завоевателен народ, компилировани по заповедта на царя, преди дванадесет века, който е управлявал в Цариград, размесени сетне с лонгобардските обичаи, и заключени в побърканите томове на частните и тъмните комментатори, съставляват тази традиция на мненията, които в по-голямата част на Европа носят названието на закони. И явлението, толкова печално, колкото общо до настоящето време, е това, че мнението на Карпцова, древният обичай, отбележен от Клара, видът на мъчението, с злобно удоволствие що е подречен от Фариначо, служат за закон, на който спокойно са повинуват тия, които с вълнение би трябвало да са распореджат с животът и щастието на хората. Тези закони, произведение на най-варварските векове, са изследвани в тая книга, в тая нейна част, която са относя до углавните закони.“

Като определя кръгът на своето изследвание, той казва, че той има в вид да изложи не безкрайни подробности, а най-общите принципи, има намерение да укаже на най-пагубните, най-распространените заблуждения, за да би извел из заблуждение както тия, които, вследствие на лошо разбраната любов към свободата, би искали да докарат анархия, така и ония, които би желали да възвърнат хората към манастирската регуларност.

В въпроса за происхождението правото на наказанието, Беккарий е последовател на учението за естественният договор,

² Кистяковски, А. Елементарен учебник на общото углавно право, – от гдето извличаме горнята статия.

който е съединявал и съединява хората в обществото. Хората, според неговото учение, са пожъртвовали едната част на свободата с това, за да са ползват с останалата в безопасността и спокойствието. Разумява са, всякой е искал да даде в общото хранилище само възможно малката частица на свободата, само тая, която е достаточна за това, за да подбуди другите да я защитават. Суммата на всичките тези частици на свободата, която всякой е пожъртвовал в вид на собственото си благо, е и образвала върховната власт на нацията. В същата съвкупност е възможно на малките частици на пожертваната свобода да са съдържа и правото на наказанието. Заради това всяко наказание, което надминува мярката на необходимостта за запазване на общественното благосъстояние, е факт, а не право, е злоупотрепление, а не правосъдие. Изводите от това са следующите: а) само едните закони могат да уреждат наказания за престъпленията; б) само на единът законодател, като представител на обществото, принадлежи властта да издава закони; в) съдникът не може без крайна несправедливост да урежда наказанията; г) от друга страна, правото да са съди за това, нарушен ли е договорът от престъпление, трябва да принадлежи не на царът, а на съдникът; д) ако само стане явно, че жестокостта на наказанието е станала безполезна, то, макар такова наказание и да не би било противоположно на общественното благо, то става противно на природата на общественният договор. Всичките тези положения са насочени право против принципите на господствоващата в времето на Беккария система на углавното право.

Според Беккария, целта на наказанието са състои не в това, за да мъчи и угнетява чувствующото същество, и не в това, за да направи извършеното вече престъпление като да не е бивало, – а в това, за да възпрепятствува на виновният да причини нова вреда на съгражданите си и да отвръща другите от подобни действия. Следователно, при избирането наказанията, трябва да са предпочитат това, което е в състояние да произведе по-действително и по-продължително впечатление на душата на хората, и по-малко мъчително на тялото на виновният. Подир това той с всичката сила на своята енергическа дума възстава против жестоките и безполезна наказания, изнамерени и прилагаеми от тези, които наричат себе си мъдречи. Той казва, че ако са земат две нации от които в първата

умъртвяването на колело, а в втората доживотните тежки работи захващат най-високото място в стълбата на наказанията, то народонаселението на втората ще са бои така също от висшето наказание, както народонаселението на първата от своето. И ако са признае, че умъртвяването на колело е наказание в какво годе отношение справедливо, то няма основание да са непреминува към уреждането на наказания още повече бавно-мъчителни, и още повече префинени, от колкото умъртвяването на колело, до свършенното исчерпване изнамерванията на науката, създадена от тиранията. Страните и времената на най-жестоките наказания са били всякога страни и времена на най-кръвавите и безчеловечните действия: тоя същия дух на жестокост, който води за ръката законодателя, управлява и с ръката на отцеубийцът и разбойникът. Въобще като са говори, всичкото съчинение на Беккария е филиппика против жестоките и мъчителните наказания: от към тая страна то е имало по-голямо значение за неговото време, когато жестокостта на наказанията е била принцип на углавното право, от колкото за наше време, когато жестокостта, като принцип, е отхвърлена, а са явява само като остатък на старото, най-главно в видът на смъртното наказание.

Като преминува към определение мярката на важността на престъпленията, той изказва следующата формула: вредата на обществото е истинската мярка на престъпленията. Това положение той счита за една от тези очевидни истинни, които като са ненуждаят нито от квадрати, нито от телескопи, трябва да бъдат достъпни на всяко средно разумевање. Но според чудното стечение на обстоятелствата, тази истина са съзнава само от не много някои мислители, затова, че азиатските мисли и страсти, облечени с власт и могъщество, са распръснали тези прости понятия, които може би да са съставлявали първата философия на раждающите са общества. Мамат са тези, които считат истинната мярка на престъплението намерението на тогова, който го е направил. Намерението зависи от наличното впечатление на предметите и от предшествуещото расположение на умът; и едното и другото са разнообразява в всичките хора, в всекия человек, с особено бързо усвоявање на идеите, страстите и обстоятелствата. Следователно, с приеманието намерението за мярка на престъпленията, било би необходимо да са състави кодекс не само за всякой гражданин, но и нов закон за всяко

престъпление. Колко пъти хора с добри намерения са причинявали голямо зло на обществото, и не един път пък с лоша воля му са принасяли големо добро. Други измерват престъплението повече по достойнството на оскърбеното лице, от колкото по неговата важност по отношение към общественото благо. Ако да би било това истинската мярка на престъпленията, то едното неуважение към съществуването на съществата трябвало би да бъде по-жестоко наказано, от колкото убийството на един монарх, при което превъзходството на породата станало би мярка за определение важността на престъпленията. Мамението в това мнение е очевидно за всякой безпристрастен изследовател на истинните отношения на хората между себе и между човека и Бога. Първите са отношения на равенството. Една необходимост е предизвикала, из стълкновението на страстите и из противоположността на интересите, към битието идеята на общата полза, която е основание на човеческата справедливост. Последните са отношенията на зависимостта от свършенното същество и Твореца, който на себе е представил в едно и също време да бъде и законодател и съдия, затова че той един може да бъде и едното и другото без неудобство. Ако той е наредил вечни наказания на тогова, който са непокорява на неговото всемогъщество, коя твар ще са осмели да допълня божественната юстиция, кой ще поиска да отмъщава за същество, което не може да възприема от предметите впечатления на удоволствие или скръб, и което едно между всичките същества действа без реакция? По кой начин грехът може да са приема за мерило на престъплението, когато тежестта на грехът зависи от недостъпната за изследване злоба на сърдцето? В този случай хората могат да наказват, когато божеството прощава, и да прощават, когато божеството наказва.

Ето каква е Беккариевата класификация на престъпленията. Някои престъпления съдържат непосредствено нападение на обществото, или на неговите представители; втори оскърбяват частната безопасност на гражданина в живота, имуществото, или честта; трети най-после са само действия противни на това, което всякой е длъжен да прави или не прави в вид на общественото благо. Всяко действие, което са несъдържа в двата гореказани отдели, може да бъде наречено престъпление или да бъде наказано като такова от тия, които си имат интересът да ги наричат тъй. Неопределенността

на тия предели е произвела у народите: моралът, който противоречи на законодателството; не малкото число действующи законодателства, които исклучват един други; множеството закони, които подлагат най-мъдрия на наказания най-строги; от тука е произлязло това, че имената на порокът и добродетелта са станали праздни и колебающи са понятия, от тука са е родила необезпечеността на собственото съществуване, щото произвожда летаргия и пренасяние в политическото тяло. Политическият догмат, в който трябва да вярват народите, догмат свещен, без който е немислимо законно общество, е следующият: всякой гражданин трябва да има право да върши всичко това, щото не е противно на законите, като са нестрахуват от никакви неудобства, освен тия, които могат да произлезът от самото действие. Между това, който погледне с философско око на кодексите на народите и техните летописи, той ще намери, че почти всякога имената на порокът и добродетелта, на добрият гражданин и на престъпника са менът с революциите на вековете, менът са не вследствие на промените, които произлизат от състоянието на цивилизацията на страната, т.е. промени всякога съгласни с общите интереси, но вследствие страстите и заблужденията, които постоянно вълнуват различните законодатели, той твърде често ще види, че страстите на един век са явяват за основание на морал на бъдещите векове; че силните страсти, децата на фанатизма и ентузиазма, ослабени и проядени от времето, което всичките физически и нравственни явления докарва в равновесие, стават малко-по-малко мъдрост на векът, полезно оръдие в ръцете на силният и хитрийт.

(Следва)

...

(Продължение)

За главни качества на наказанието Беккарий е считал *мягкостта, скоростта, неизбежността и съразмерността*. Колкото наказанието е по-бързо и по-близо до времето на извършеното престъпление, толкова повече то ще бъде справедливо и полезно. Бързината прави наказанието справедливо в това отношение, че съкратява за подсъдимият времето на мъчителната неизвестност, а главното продължителността на предварителният арест. От скорост-

та на прилагане на наказанието се ражда неговата полезност, тъй като тя не дава възможност да са изгубят в душата на човека асоциацията на идеята за престъплението и наказанието, тая асоциация, по която престъплението е причина, а наказанието за необходимо, за непреложно негово следствие. Продължителната бавност на прилагането на наказанието произвежда раздвукване на тия идеи; в този случай наказанието се явява не толкова наказание, от колкото зрелище, което произвежда впечатление много по-малко от това, което би било произведено, ако да не би бил ослабен в душата ужасът на престъплението.

Второто качество на наказанието е неговото, колкото е възможно повече, *съответствие на природата на престъплението*. Аналогията на наказанието с престъплението води човеческия дух към цел противоположна на тая, към която измамливата сила на престъплението гони човеческият дух. Към наказанията, които несъответствуват на казаният принцип, Беккарий причислява отдаването на виновните в леки престъпления на иностранны нации в робство.

Третото качество на наказанието според Беккария е *неговата неизбежност*. Не жестокостта на наказанията, тяхната неизбежност е една от могъщите сили, които обуздават престъплението. Неизбежността на наказанието, ако е умерено, произвежда всякога по-голямо впечатление, от колкото страхът от по-тежко, но съединено с надеждата на ненаказанност. Като излиза из този принцип, Беккарий въстава против частното прощаване, и особено против помилванието. Помилванието, по негово мнение, не трябва да има място в съвършенното законодателство, гдето наказанията са мягки и производството на съдът се извършва правилно и скоро. Прощаванието и помилванието е необходимо в съразмерност на безмислието и жестокостта на законите и съдебните присъди. От една страна правото на помилванието е най-хубавата прерогатива на тронът, желателен атрибут на върховната власт. От друга страна, то е мълчаливо осъждане, произносимо на този кодекс, който с всичките свои несъвършенства има след себе предразсъдъците на вековете, многотомното достояние на безконечните комментатори и авторитетът на повичето интригантни, от колкото страшни полуучени. Милосърдието трябва да бъде добродетел на законодателя, но не на

испълнителя на законите; то трябва да са отражава в кодексът, но не в частите присъди.

Съразмерността на наказанието с тежестта на престъплението Беккарий искарява по този начин: общият интерес са заключава не само в това, за да не би са извършвали престъпления, но и в това, щото да бъдат толкова по-рядко, колкото по-голямо зло причиняват те на обществото. Следователно, препятствията, или, което е едно и същото, наказанията, които отбиват хората от престъпленията, трябва да бъдат толкова повече могъщи, от колкото престъпленията повече противни на общото благо, от колкото повече са силни подбужденията, що влачат към престъпления. Ето основание, на което трябва да бъде създадена съразмерността между престъпленията и наказанията. Ако е назначено равно наказание за две престъпления; които неравно оскърбяват обществото, то хората не ще имат по-силно препятствие, към извършването на по-голямото престъпление, ако видят по-голяма полза от него. Ако едно и също наказание, например смъртното наказание, бъде определено и за убиването на чужд фазан, и за убийство на човека, то хората ще престанат да различават тези два вида действия. А така ще бъде унищожено нравственното чувство, дело на много векове, което коштува толкова труд и кръв. Трябва да са намери новата величина, т.е. стълбата на безпорядъците, първата степен на които представляват тези, които непосредствено развалят обществото, а последната ѝ степен са състои в възможно малката несправедливост. Между тези крайности са заключават всичките действия, противни на общественото благо, които са наричат престъпления, при което те вървят незабележено по стъпените, от най-горните до най-долните. За законодателя е достатъчно да укаже главните пунктове, като ненарушава порядъка с определението за престъпление от най-първата низска степен наказание от най-високата.

Каза се вече по-напред, че Беккарий първ принципно е нападнал на състоятелността на смъртното наказание: смъртното наказание е не право, а война на нацията против гражданина, съществуването на който тя счита за необходимо и полезно да унищожени. То не е право, затова че правото са е образувало от тия частици на свободата, която хората са отстъпили за взаимна защита, а при отстъпването части на свободата никой не може да предостави на

други да убива себе. Не жестокостта на наказанието докарва най-голямо действие в душата на човека, но неговата продължителност. Поради това доживотното углавно робство, което се счита за по-малко жестоко, но повече влиятелно, може с пълна справедливост да замени смъртното наказание. На тази тема Беккарий посвещава особено внимание, като развива мисълта затова че доживотните тежки работи са в състояние да произведат много по-големо действие в умовете на хората, от колкото моментално извършеното смъртно наказание. Смъртното наказание е вредно за примерът, що дава то на хората като ги приучва към проливане кръв. То е противоречие и безмислица в това отношение, че законите за отричането на гражданина от убийство сами предписват публично убийство, примерът на което е толкова повече гибелен, от колкото повече убийството в вид на смъртно наказание се извършва с обмисленост и тържественни формалности. В дълбочината на душата си хората чувствуват отвращение към смъртното наказание, за доказателство на което служи това презрение, с което всякой гледа на палачът, на този невинен изпълнител на обществената власт. Силванието в защита на смъртното наказание за прилагането му почти в всичките векове и всичките нации за някои престъпления нищо не потвърждава. Човеческите жертви са били общи на всичките нации, обаче кой ще посмее да ги извинява. Човеческата история представлява безпределно море от погрешки, в сред което тук там са мижделаят не много смътни истини, към числото на които принадлежи истината за смъртното наказание, като наказание варварско и безполезно. Но не е дошло още време, когато истината въобще подобно на това, както в настояще време лъжата, да стане достояние на болшинството.

Беккарий допуска испъжданието, но само в този единствен случай, когато гражданинът туря обществото в фатална необходимост, или да се страхува от него, или го обиди. Освен това, той иска, щото да бъдат издадени почти закони, които да не би лишавали гражданина от свещенното право да доказва своята невинност. За конфискацията той са исказва предпазливо, макар че в заключение той я не одобрява. Той я отхвърля за това, че тя, с всичката тежест, като пада на невинното, и на немоглото да спре престъплението на своята глава, семейства, докарва осирмашелите членове на семейството до

нови престъпления. Безславието, с което поражда законът осъдените, независимо от произвола на законът. Ако той иска да направи от него полезно наказание, необходимо е, да би било то едно и също с това, което проистича из природата на вещите, и в всякой случаи тъждествено с това, което съществува в мнението на обществото. Ако безславието по законът несъвпада с безславието по понятието на обществото, то или законът губи общественното уважение, или идеите на нравствеността и честността изчезват. Законът който обявява безчестни безразлични действия, рискува да умали безславието на действията, които в същност са такива. Безславието, като наказание не трябва да бъде нито определяемо твърде на често, нито пък да пада на много лица из един път; първото за това, че твърде частото действие на такава вещ, като мнението, ослабва силата на самото мнение, второто затова, че безславието на многото се разпростира в безславието на никого.

(Следва)

...

(Продължение)

Беккария, също като Монтескейо, не е въставал против телесните наказания, макар тези наказания и да са несъвместни с неговите общи положения за вредата на жестоките и мъчителните наказания, за изхвърлянието из наказанията всичко това, щото мъчи тялото и ожесточава духът. Тези-то общи положения са послужили за базис (основа), на който сетнешните писатели са утвърдили положението за несъстоятелността на телесните наказания.

Едно от най-енергичните места на Беккариевата книга е това, което са касае до равенството на наказанията за всичките класове. В това отношение Беккария е повече рационалист, от колкото Монтескейо, който е стоял на историческата почва и който са е отнасял невраждебно към неравноствата, неразлъчни с конституцията, в която действа аристократическият елемент. Като са отбива от решението на общият въпрос за политическото и социалното неравенство, той решително въстава против вкарванието съсловността в системата на наказанията. Той пита, на какви наказания трябва да подлежат дворяните, правата на които съставляват по-голямата

част на законите в всичките нации. И отговаря, че те трябва да бъдат те същите, както за последният гражданин, тъй и за тогова, който високо е поставен. На това основание към опитванията на безопасността и свободата на гражданите, към тези най-големи престъпления, трябва да са относно не само убийството и кражбата на хора от долните класове, но и такива престъпления, що са извършват от големците и чиновниците. Вписанието в този отдел на законодателството различие е способно да развали в поданиците идеята на справедливостта и дългът и да въдвори вместо тях правото на силният, еднакво опасно както в тогова, който го приспособява, тъй и в тогова, който го търпи. Поради това големците и богатите не трябва да имат възможност да са откупват за насилие над слабият и бедният: в противен случай богатството, което под покровителството на законите трябва да бъде само награда на промишлеността, ще стане храна на тиранията. Всяко отличие, както в почестите, тъй и в богатството, за да би било законно, предполага предшествующето равенство, основано на законите, които считат поданиците еднакво зависимо от тях. Хората, като встъпват в обществото и като са отказват от свойт първобитен деспотизъм, са казали: „който бъде по-изобретателен, той ще приеме и по-големи почести, и славата му ще са отрази на нейните потомци; но който е щастлив и почтен, нека са надее на повече, но нека не по-малко от другите да са бои да нарушава договорите, при помощта на които той са подигнал по-горе от другите.“ Несправедливо е мнението, че едно и същото наказание, определено на дворянина и на плебея, в същност не е едно и също, вследствие възпитанието, вследствие безславието, което пада на цялото известно семейство. Мярка за наказанието служи не чувствителността, а обществената вреда, която бива толкова по-голяма, колкото е обласкан от съдбата неговият извършител. А при това лицемерното стремление за таковото уравнение, чрез притегляване на чувствителността, въобще е непостижимо: човек може само да достигне външното равенство в наказанието, но не вътрешното, тъй като индивидуалните особености на телесната и духовната организация подлежащите на наказание всякога ще удържат частта на неравенството. Изложените принципи на Бекакария за равенството на наказанията за всичките имат голяма историческа важност. Значението им за съвременната нам наука липсва в това отношение, че

в наше време те съставляват общеприетата, която са струва още по-отдавнашна, истина, макар това и да е било не тъй в XVII век. В това време, когато е писал своето съчинение Беккария, тези принципи са имали реформаторска мисл, насочена в това, за да унищожи многото загнездили са в системата на углавните закони в Европа привилегии и изятия в полза на дворянството и духовенството.

Не по-малко достойни за внимание са мислите на Беккария за друг общ въпрос на углавното право и углавната политика – за *предупреждение престъплението*. В основанието на свойт трактат за този въпрос той туря формулата, изказана от Монтекейо: по-добре е да са предупреждават престъпленията, от колкото да са наказват. Тази задача трябва да бъде главна цел на всяко добро законодателство, което е искусство да са водят хората към максимума на щастието и към възможният минимум на нещастieto. Но до сега употребяемите за това средства са най-лъжливи, тъй като са намират в прямо противоречие с предположената цел. Няма възможност да са докара кипящата деятелност на хората до геометрически порядък. Ако постоянните и най-простите закони на природата не пречат на небесните планети да правят неправилности в своето движение; то толкова повече, при неопределените и най-противоположните стремления на удоволствието и скърбта, е невъзможно посредством човеческите закони, да са възпрепятствува на побъркванието и беспорядъците. И обаче от тази химера са увличат ограничените хора, когато им са падне в ръцете власт. Да са запретят множество безразлични действия не значи да са предупреждават можящите от тях да са родят престъпления, а на против да са пораждат нови, значи по свой произвол да са установява понятието за добродетелта и пороците. До где може да дойде человек, ако му са запрети всичко това, което може да го докара до престъпление? Не ще ви бъде по-добре в такъв случай за предупреждение престъпленията да са лиши человек от употребението на всичките чувства? На един мотив, който влече човека към извършване на действително престъпление, са падат хилядо такива, които го влечът към извършване на тия безразлични действия, които в лошите закони са наречени престъпления. Ако вероятността на престъпленията е пропорционална с числото на мотивите, то да са разширява сферата на престъпленията – не значи ли да са увеличава вероятността на тяхното извър-

швание? Вследствие на това по-голямата част от законите е жертва за всичките зарад удобството на някои. Искате ли да предупреждавате престъпленията? Създайте закони ясни, прости, за защитата на които би била съсредоточена всичката сила на нацията, и на които нацията не би смела да наруши нито една част. Създайте закони, които би благоприятствували по малко на класовете на хората, а повече на самите хора. Направете тъй щото да би са бояли хората от законите – и само от тях едни. Страхът от законите е спасителен, страхът от човека е пагубен и пълен с престъпления. Поробените хора са по-чувствителни, по-распуснати, по-жестоки, от колкото свободните. Тези са занимават с науки, грижат са за интересите на нацията, и посвещават своето внимание на важни предмети; другите доволни от настоящият ден, търсят в шумът на распуснатият живот забравяние на това унижение, до което те са достигнали; тъй като те са навикнали към неизвестност на изходът на всяко дело, то изходът на техните престъпления става за тях проблематически, според ползите от страстта, за удовлетворение на която те са извършили престъплението. Ако неопределеността на законите пада в частта на разслабена от климата нация, тя поддържа и увеличава нейната слабост и нейното потъпяване. Ако са падне в частта на нация чувствена, но деятелна, тогава тя преражда деятелността в безкрайно число малки вероломства и интриги, които пораждат недоверие в всяко сърдце, и които правят от измяната и притворството основание на мъдростта; ако ли стане част на мъжественна и силна нация, неопределеността са прекратява само след много преминувания от свобода към робство и от робство към свобода. Искате ли да предупреждавате престъплението? Стремете са към това, за да би просвещението вървяло наедно с свободата. Злото от просвещението са намира в обратна пропорция с неговото распространение, тогава когато доброто е в пряма пропорция. Хитрият измамник са ползува с поклонение в средата на невежествен народ, и бива под-свикуван в средата на образован. Едно из средствата за предупреждаване престъпленията са състои така също в това, щото да би са заинтересували изпълнителите на закона повече в тяхното пазане, от колкото в тяхното нарушение. Колкото повече души има по този начин заинтересовани, толкова по-малко може да са има страх за узурпация над законите, затова че продажността по-мъчно са

вражда между тези членове, които наблюдават един над друг, и за които толкова по малко интерес има да са стремят към увеличаването на власт, колкото е по-опасно това предприятие. Но за последно средство за предупреждение престъпленията могат да служат наградите за добродетелта, макар по този предмет и да пазят дълбоко мълчание законите на всичките страни и всичките времена. Ако премиите за откриване са умножили количеството на полезните знания, то защо премиите за добри постъпки да не би могли да умножат количеството на последните? Най-после едно от най-верните, но заедно с това и най-мъчните средства за предупреждение престъпленията е разпространението на образованието, средство, на което до сега най-малко от всичко е било обърнато внимание.

Идеите, изложени в съчиненията на Монтескейо и Беккария, са били от реформаторски характер по отношение към действащото в тяхно време углавно право, създадено от животът на прежното общество и държава, и подигнато в теория от италианските и други криминалисти. Това са били идеите на естественното право. Най-голямото им нововведение и дълбокото им отличие от старите теории на углавното право са състояли в това, щото в тях са взети за единствено основание на углавното право потребностите, благо и щастието на човека, като на същество обществено; от тука произтичат идеите на хуманността и полезността, които, по мнението на тези писатели, трябвало да легнат в основанието на углавното право. То са знае углавното право на старите криминалисти е имало така също за основание инстинктите и потребностите на обществото що го е създавало. Но работата е в това, че тези инстинкти и тези потребности са били потребности едностранчиви, кастически. Тъй като те не са имали корен в общонародните интереси, които би могли да им дадат общетеоретическо осветление, то последното е било заимствено из супернатуралният свят, авторитетът на който са били прикрити всичките крайности, всичките уродства на дореформационното углавно право.

(Следва)

(Продължение)

IX.

Колкото и да е била слаба философската система на науката на углавното право в предидущите векове, пак обаче тази наука е била надъхана от един общ дух. Този дух са е състоял в оправданието на всичките институти на средновековното и последующите векове углавно право с всичките му варварства, посредством авторитет, той е и съставлявал философията на дореформационното право, която наистина не е била изложена в строга разработена система, но пак е прошервала през всяки ред съчиненията на тогавашните криминалисти.

Създанието основанията на новата система на углавното право са е почнало от отричанието свърхестренният авторитет в правото и в противопоставянieto му на друго, такъв авторитет са е явил и естественият закон на човеческата природа, от който зели да искарват правото на наказанието. Тъй са е породил основният въпрос на новата наука на углавното право – *въпросът за основанието и целта на наказанието*. Този въпрос, първоначално подигнат от необходимостта да са противопостави на старото основание на наказанието ново, в края на XVIII век е придобил самостоятелно значение, вследствие стремлението да са даде на науката на углавното право философска постройка и на самото право известно основание, от което то са е лишило, когато е била подкопана вярата в старият авторитет. Почти в същото време са явило още едно подбуждение към разработването основният въпрос за правото на наказанието; подбуждение да са защити това право от новият неприятел. Този враг са е явил в лицето на тези, които не са са спрели на едното просто признавание на естественият закон, а са отишли по-нататък, като указват на това, че обществото с свойт патологически състав само храни престъпността, а между това същото са не скъпи да прахосва наказанието над тези, които то само създава.

Осемнадесетият век е бил векът на жарката теоретическа преданност на общественните интереси; той са е хранил с юношеска вяра в възможността с силата на едната мисл да пресъздаде обществото, като му тури в основата щастието и благосъстоянието на всички и на всякиго. На него следователно принадлежи заслугата за

създаването на този идеал, който, ако той и да не е бил достижим, пак неможе да не съставлява крайната цел на човеческите стремления. Не е чудно от това, че и теориите от XVIII в. за основанието и целта правото на наказанието, при всичкото си разнообразие, са имали един изходен пункт: обществото, като събрание на всичките му членове, неговата полза, безопасност и самосъхранение. И наистина, ако науката не е безполезно търсение на крайните цели, то само от към тая гледна точка може и да са разгледва въпросът за правото на наказанието.

Теориите за правото на наказанието, като са начне от Гърция, вървът и са пораждат непрекъснато в XVII и XVIII ст. Най-богато време на техното създаване, особено в немската литература, е било в крайт на XVIII и в първата четвърт на XIX столетие. Заедно с указаните теории, излизаючи от потребностите на обществото, в крайт на XVIII ст. са възобновяват вече старите метафизически теории, които указват основанието и целта на наказанието вън от обществото, вън от човека. Тези теории, подобно на средновековните, които прикриваха с свойт надземен характер най-възмутителните учреждения на средните и последующите векове, знаменоваха точното стремление да закрепят останките на прежнийт строй и, под видимото уважение към достойнството на човека, скриваха своята антипатия към по-нататъшното подобрене на углавното правосъдие. От крайт на XVIII в. не е излизила нито една система на углавното право, особено в Германия, без разгледванието на този основен въпрос. Освен това, издали са са много отделни съчинения по този въпрос. Появили са са еклектици (философи не принадлежащи нито към една от философските школи), които са са старали да съединят едните и другите теории. В настояще време, макар от време на време още и да са показват безплодни опитвания към създаването на нови теории, главната деятелност на науката относително този въпрос са ограничава от дребнавата и често придириливата критика, която повтаря често взаимната борба на две, три почти еднородни теории.

(Следва)

...

(Продължение)

Вторият коренен въпрос на науката на углавното право, който има тясна свързка с този, който споменахме в IX книжка, е станал така също един от най-важните предмети в преработването на новата наука на углавното право, – *той е въпросът за основанието на вменението.*

Първите елементи за разрешаването на този въпрос са срещат у криминалистите в първият период. Но у тях той не е бил възбуден, като самостоятелен, подлежащ на особено изследване. Тъй като този въпрос е бил отдавна предмет на богословските спорове, произстекли от необходимостта да са определи отношението на волята, на всемогъществото, всеведението и предопределението на висшето същество към волята и заедно с това към нравствената отговорност на човека, то криминалистите на предшествуващият период са взели за аксиома богословското учение за нравствената отговорност на човека, без да влизат в по-нататашни за него разсъждения, като оставяли така да са каже богословският му характер.

Последователите на естественното право първи секуларизирали този въпрос, като го пренесли от богословието в областта на естественното право. От писателите Пуфендорф е бил първият, който подложил на разглеждане този въпрос в системата на естественното право. След него иде Волф. Другите писатели на тази школа, като: Гундлиг, Вернер, Мюллер, Лёбер са го изследвали в отделни монографии. Но без да са гледа на това, че школата на естественното право е имала в вид отделването на правото от богословието и моралът споменатите писатели не са произвели нищо друго по този въпрос, освен простото му пренасяние из едната област в другата: от областта на богословието в областта на правото. Пренесено тука, то е спазило всичките си първи чърти, т.е. както и по-напред то си е оставало учение на моралното вменение, и свободата е продължавала да са счита за негово основание, *raison d'être*. Най-напред, и особено към край на XVIII в., учението за нравственното вменение в всичките системи на углавното право са среща в малко разработен вид. Не бива да са отхвърля това, че като излязла из него, науката на правото е направила много, щото се касае до

правилната оценка на субективната страна на престъплението, и че при неговата помощ тя е ввела общата правомерност в системата на наказанието, като я е очиствала повече от първата жестокост.

Но веднаж подигнат принципът на естественото право не е могъл да не докара до заключения. От естественният закон, повече или по-малко номинално подигнат от учителите на естественото право, за борбата с учението за свърхестественният закон, някои писатели са преминали към изследването на самото физическо естество на престъплението. От учението за отделяването правото от моралът, както заглавието на известен трактат, някои писатели са пристъпили до прокарването на действителното разделение на тези две области. От тука произлизат новите учения за чистоюридическото вменение, учения, които по някога толкова наопаки са тълкуват.

Гролман и Фейербах първи от криминалистите са опитали систематически да турат вменението на юридическа основа, ако и да имало преди тях дребни опитвания да направят това. Двамата те са излизали из учението за необходимостта за разделянето на правото и нравственността.

Ето същността на теорията за юридическото вменение от Гролмана. Юридическото състояние, общата всестранна свобода, не би могли да съществуват без съгласието на частната воля да ограничи себе за в тяхна полза. Зарад това са и изисква *настроенността на волята*, която съответствува на юридическото състояние, а не *самоопределяемостта на волята*, тъй както *нравственността е в правото да няма никакво значение*. Гдето човек непоказва необходимата за съществуването и поддържането на правовото състояние на юридическата настроенност, там той, като носител на тази воля, бива опасен. От тука са явява необходимостта за *принуждението* на такъв човек към подобна настроенност, а това принуждение е и наказанието. Разбира се, че Гролман основава вменението не на свободата, а на юридическата обязанност на всеки гражданин да бъде настроен на общото наглашение и следователно да постъпва съгласно с правовото състояние, или с други думи, с законът.

Много по-обстоятелствено, по-пълно и по-гълбоко е разработен въпросът за юридическото вменение от Фейербаха. Той реши-

телно е отделил юридическата вменяемост от нравственната вменяемост. За да положи основание на юридическото вменение, той пристъпил към изследването произхождението на престъплението. Човек, казва той, е същество естествено, което са подчинява на неизменният закон на причината и действието. Свободата, като нещо абсолютно, и от никоя друга причина е независима причина, е несъвместна с естественният закон на причината и действието, на който човек е подчинен; тя, като предмет свърхестествен и абсолютен, не може да подлежи на никакъв опит, а на нея само са съзижда системата на наказанията. Да са признава свободата, и да са определят наказания с цел да са произведе известно влияние, това значи първото положение да са унищожава с друго. Понеже свободата предполага независимост от всяки причини, а наказанието всякога са подчинява на закона на целесъобразността, то всякога има в вид да произведе известно влияние, което би било невъзможно при признаването принципът на свободата. Причината на престъпните дела лежи в чувственните пожелания на човека. В възпитанието на човека, в неговата организация, в особните видоизменения на неговото същество, в случайните външни обстоятелства, лежи основанието на всичките действия и постъпки на човека. Без цел, без мотиви никой не са решава на престъпление. Ако човек извършва престъпление, това значи не туй, че той е преодолял с силата на волята, с притурганието на свободата препятствия, а туй, че той сляпо са е предал на чувственните побуждения. Поради това, ако причината на всичките престъпления лежи в чувствените побуждения, то опасността на бъдещите правонарушения, на правото са съединява с силата на тези побуждения. Колкото са по-силни, по-достаточни и твърди побужденията, които карат към престъпления, толкова е по-голема опасността на бъдещите правонарушения. Тази-то опасност, както в обективно тъй и в субективно отношение и служи за основание на юридическото вменение и наказуемост. В обективното отношение величината на наказуемостта са определя от важността на правонарушението от престъпното действие; в субективното отношение тя са определя от степенът на опасността на чувствените побуждения. Така Фейербах е основал теорията на юридическото вменение изключително на необходимостта да са противодейства на чувственните побуждения, които заплашват с опасност на об-

щественният строй, без всяко отношение към свободата и моралът. Престъпникът, по неговата теория са наказва не за това, че той е безнравствен и е действувал свободно, а затова, че той е искал да наруши закона. Следователно у Фейербаха, както и у Гролмана, изходният пункт е един и същият.

От времето на Фейербаха, разработването въпроса за юридическото вменение не е направило нито една крачка напред. Напротив, последующите криминалисти са се обърнали към старото учение за свободата на волята и наказуемостта на основание нравственното вменение. Някои криминалисти из школата на Гегеля са дошли в това отношение до крайните предели. Така Бернер в своето съчинение „*Основните начала за углавното вменение*“, издадено в 1841 г., е представил изображението на деятелността на недействителен човек, а на въображаем, може да се каже митически. За доказателство на това служат следующите изречения: „човек може да наруши вечният закон“, „човек са ползува от висшата чест да бъде престъпник и да са освобождава от необходимостта“, „човек са неуправлява от побужденията“, „волята му не бива да са принуди“. Вследствие на такъв метафизически метод за изследване природата на действията на човека, престъплението и до сега в науката си остая като някоя загадка, като нещо безпричинно, като някое зло, на което няма друго обяснение, освен неизвестно от где происходящата зла воля. Съвременната зла воля, това е средновековният дявол, който е приел само друга лика. Още Фейербах право е забележил, че, по тази теория, човек извършва престъпление само за това, че той иска да го извърши, прави зло за самото зло, не изпълнява закона без всяка причина, освен желанието да го наруши, с една дума действува като средновековният дявол. От такова поставяние на този въпрос проистича това, че в науката на углавното право остая в пълна немарливост изследването реалната природа на престъплението, и че в нея владее в този пункт застой. Освен това: всяко опитване да са основе вменението на юридически основи, искарани из действителната природа на престъплението, са зема за въззвание към установяване безразличие между доброто и злото, между престъплението и доброто дело, за предизвикване към безнаказаност. За доказателство на това служи историята на Анселма-Фейербаха. Като че ли теорията на причинността на пре-

стъпленията някога е могла да гледа на престъплението другояче, а не като на зло, като че ли тя така също не е заета с запазването на благосъстоянието и безопасността на обществото. Злото ще си остане зло, ако и да знаем неговата причина, или го считаме, че е дошло от вятъра. Но голяма е разликата между това, когато причината на действието е изследвана, и това положение, когато действието се явява безпричинно, произволно, единично. В първият случай може да са потърси по целесъобразно средство за негово отстранение, в вторият са земат рутинни средства, както някое врачуване в медицината.

Третият не по-малко важен въпрос, що е трябвало да разреши новата наука на углавното право, е *въпросът за значението на подозрението в углавната система*. Подозрението е занимавало в дореформационната наука на углавното право едно от първостъпенните места. Там, гдето инквизиторският дух, преследването на лошите помишления и приятелството с злийт дух са съставлявали главния характер на системата на углавното право, не е могло щото подозрението да не играе първостепенна роля. Дореформационната наука на углавното право е обладала с всичките средства, за да разреши този въпрос от към своя гледна точка и за своите цели по най-удовлетворителен и последователен начин. При всичката видима възвишенност на своите възгледи на природата на човека, тя в същност не е давала никакво значение на личността на човека, като на човек. Когато работата е била за целите, в полза на които е била създадена старата система на углавното право, тя на право не са е считала за задължена да са придържа у правилата от нея сама припознати за задължителни за обществените явления на друга форма. От тука по въпросът за подозрението тя са е ръководствувала от три изнамерени от нея учения: за изключителните престъпления (*de delictis exceptis*), за испитнята и за екстраординарните наказания. Към *престъпления изключителни*, разбира са по тяхната важност, тя е причислявала: магийосническото, ересите, богохулството и политическите престъпления. В отношение към тях науката на предшествуващите векове е правила многочисленни изключения из действуващите в нейно време правила, които са били изнамерени от самият разум за защитата на невинността и за запазване безопасността на всякиго. Тя е позволявала да са употребяват всичките

способи за техните доказателства, като: коварство, лъжа; тя е приемала за истински показанията на децата, доносчиците и клеветниците; тя е обяснявала най-съмнителните факти всякога в полза на обвинението, а не за оправданието. Следователно, вече по това едно е било трудно подозрението да са не обърне в достоверност, разгледвана разбира са от към гледна точка на тогавашната наука. Без да са гледа обаче на всичките тези изключения, оставало е и още възможността да са исплъзне подозреваемият от ръцете на правосъдието. Дореформационната наука, за да не допуска това, е прибегнала към помощта на испитнята; посредством последната тя най-слабо подозрение е умяла да обърне в действително обвинение, от престъплението, създадено от фантазията, тя е правила като че е нещо съществуващо. Чрез испитнята стотина хиляди невинни са били обърнати не само в подозрителни, но като че ли положително виновни, напр. в магйосничеството, без да говорим за други престъпления. Колкото голямо обаче и да е било могъществото на испитнята в съединението с гореказаните средства, силата на човешката природа, която са е стремил да докаже своята невинност, е била помогъществена от нея. Още са могли, както е било, да си остават случаите на подозрението, които науката на углавното право не е била в състояние даже при речените средства да преобърне ако ще би в мнима достоверност. В този случай тя е прибегвала към последното средство, към което я е подстрекавал присвоеният от нея произвол към установяване екстраординарни наказания за подозреваемите, но не уличени, без да са гледа на всичките свойствени на господстваващият процес средства. Тези наказания са били несравнено мягки от ординарните, те в никой случай не са могли да преминат до смъртно наказание, но при това те пак са същи наказания, което не крила и самата наука.

Положението на въпроса за подозрението в системата на углавното право са е изменило съвсем с отменяването на тези институти, с които той е бил тясно свързан – с отменяването испитнята, произволът на съдиите, с унищожаването понятието за изключителните престъпления, от части вследствие на пълното липсване на някои от тези престъпления из съзнанието, от части вследствие уравнението им с всичките други. Обществената съвест до там е била проникната от съзнанието несправедливостта на тези учрежде-

ния, щото и в събирающата са в половината и в края на XVIII в. нова наука на углавното право не е било нито дума в тяхна защита, отменяването им е било прието в теорията. От само себе са разбира, че с паданието учението за произволната власт на съдиите, трябвало е да падне и учението за екстраординарните наказания, които са били извикани към живот само благодарение на почти неимащият в него време граници произвол на съдиите. И тъй обновената са наука на углавното право са е испречила лице срещу лице с необходимостта да произнесе своето решение касателно въпросът за подозрението, който е останал самичак след отменяването на толкова родствените нему учреждения.

(Следва)

(Продължение)

...

От втората половина на XVIII ст. и до първата четвърт на сегашното столетие този въпрос е бил предмет на внимателно разглеждане. Нашата наука тука е показала, както и до тогава е било, най-пълна субективност и зависимост от общественото устройство на страната, Англия в този случай първа е приела формулата, че без съд против никого не може да бъде, ако ще би и пред вид на общественна безопасност, взета някоя мярка, която има равносилно значение с наказанието. Същият принцип е припознат в крайт на XVIII век за основен за углавното право на Франция, макар на практика твърде често и да са го оспорвали и нарушавали. Съвсем в друг дух са е разглеждал този въпрос в немската литература на углавното право. До крайт на XVIII ст. тука са е проповядвало мнението, че в случай на недостаточност доказателства за вината на едно известно лице, когато обаче съществува против него повече или по-малко силно подозрение, може да му са приспособи не наказание, а мярка на безопасност, която са състои в лишавание от свободата, в запретавање да отива от едно известно място на друго, в заточвание в много или малко далечна местност и най-последно в вземание поръчителство или залог. Оставал е само спорен въпросът, кой има право да приспособява тези мерки: съдът ли или администрацията. Бемер и Ейзенгардт са държат у това мнение че това право трябва да при-

надлежи на съдът; други, като Бейзер, Штрюбен и Фейербах, искат да предоставят това право на администрацията. Особена дейтелност в разработването на този въпрос са показали двамата известни в крайт на XVIII и в началото на XIX ст. немски криминалисти: *Клейншрод* и *Клейн*. Първият е доказвал, че в случай на подозрение и даже на *силно подозрение*, не може да бъде и дума за *наказание*. Но съдията, като изговаря *Absolutio ad instantia*, има право да укаже на полицията мерките, които тя трябва да употреби, за да тури гражданското общество в безопасност от подозреваемият. Това мнение в началото на XIX ст. е било почти общеприето между немските криминалисти. Когато в началото на нашето столетие Клейн и Клейншрод предложиха този въпрос на конкурс, то авторите на видните съчинения Ейзенгардт, Фецин, Бергк и Захарие отговориха, едногласно, че обществото има права да приема казаните мерки. От тях Захарие е повече искринен в това отношение; той не само защитава мерките на безопасността, но и доказва уместността на екстраординарните наказания. А другите, като Ейзенгардт и сам Клейн, са силът да докажат, че мерките на безопасността по съществен вид са отличават от наказанията, че те не са обидни за тогава, към когото са прилагат, и не могат да са считат за зло. Така в този пункт немската наука на углавното право е направила една крачка назад, в сравнение с науката на предшествуващите векове, в това отношение, че тази последната съвършено явно, прямо и последователно е защищавала своите нелепи учреждения, тогава когато първата е била принудена да прибегва към противният здрав смисъл на доктринаризмът и фарисейските заобиколки, за да напусне остатъците на тираническата юстиция на миналите векове и да го дава за нещо ново. Генеке тогава е забележил, че за гражданина няма никакво различие между заточението и затварянето, които ще бъдат определени от съдиите или полицията в вид на мерка за безопасността на държавата. Заточението и наказанието ще си останат това същото зло и тая същата обида за гражданина, ако ще би те и да са прилагат под друго име и под други мотиви от каквото наказанието. Голямо е само различието в това, че заточението и лишаване от свободата в вид на наказание са определят за доказано престъпление и поради това те не могат да бъдат обидни за лица, които го заслужават; а тогава когато те, като бъдат определени в

вид на мерки за безопасност, съставляват нищо друго, освен произволно лишаване гражданина от правата по повод на това, че не е доказано, че поради това не може да са счита за съществуващо; следователно, като причиняване на всяко незаслужено зло трябва да са счита от най-висока стъпен обида и несправедливост за гражданинана.

По този начин, немската наука до началото на XIX стол. по въпросът за подозрението всъщност си е останала от гледна точка както в изминалите векове; за нея е остояло чуждо изработеното от реформаторската литература ново учение за това, че по край точно определенит закон, по край съдията, що действа на основание положителният закон, по край вината, на пълно и при това по пътят на углавният процес доказана, – никой, нито под никакъв предлог, неможе да бъде лишен нито от свободата, нито от правото на местоприбивание в това място, гдето той счита за себе си полезно да остане. За да са проникне юридическото съзнание на немският народ с тези истини, изисквало са е да произлезе променение в распределението властта между разните органи в държавата; тогава и науката от своя страна, ако и късно, е внесла споменатите учения в числото на припознатите от нея. В 1840 г. Геффетер, като говори за *Polizeigerechtbarkeit* в углавните дела, не води вече и дума за властта и правата на полицията да подлага гражданите на наказания под името вземание мерки за безопасността. Напротив, всичката власт за определение наказанията, даже и за полицейските простъпки, той отнася към деятелността на съдията, който прилага наказанието на основание положителният закон.

От тези и други тям подобни общи въпроси са е събрала така наречената обща част, която в новата наука на углавното право е приела голямо развитие и значение. От това науката на углавното право в най-новото време е приела повече философски характер. В първият период тя е носила характер по скоро да са каже на науката на положителното право.

Щеше да бъде, обаче, твърде смело да са утвърждава, че в миналият период не е имало зачатки от общата част на углавното право. Тъй, още у италианските юристи, макар и в несистематичен вид, ние срещаме тук таме распиленни учения за тези въпроси, които по-късно са влезли в общата част; както: за покушението, стече-

нието на престъпниците, за влиянието на възрастта, безумието и пианството на вменението. Същото това намираме и у Карпцова. Но всичко това и съвсем бедно, съвсем разпръснато, и при това са е излагало или в кратко введение или в отдел на процес, или по повод на отделни престъпления.

Реченото изложение на въпросите на общата част си е остояло само на степената на единичните опитвания, без да намира подражатели. Само от началото на XVIII ст., от тогава когато са появяват в Германия тъй наречените компендии или ръководства, за които са посвещават в изучаването на углавното право в университетите, общата част приема принадлежащото ѝ място. От тогава, в съответствие на това, и едновременно са появяват общи положения за престъпленията и наказанията и в кодексите.

Трудовете на Монтекей, Беккария, Волтера и Бриссо-Варвил са подбудили духът към изследването природата на престъпленията и наказанията по-дълбоко, по-обстоятелствено и всестранно. Освен такива общи трактати, както трактатите на Густера и Глобига, Виланда, по-сетне Фейербаха, Гролмана, посветени в изследването общите начала на углавното право, от крайт на XVIII ст. и сетне, следват един след други курсовете на углавното право, в разни видове и под разни наименования, в които общата част е получила много или малко широк обем. Към такива курсове принадлежат курсовете на: Клейншрода, Фейербаха, Генека, Титмана, Ярка, Мартина, Кестиина, Бернера, Гелшнера, Голцендорфа, Г. Мейера, в Германия; на Росси, Требюсиана, Ортолони, Гарро, в Франция; на Реннаци, Романози, Карминяни, Цупетти, Пессини, в Италия; на Баршева, Калмикова, Жиряева, Спасовича, Лохвицкий, Неклюдова, Буздинский, Таганцев, в Россия. Тука трябва да се причислят и многообширните коментариите трактати в Франция на Ели, в Италия на Каррари. Общата част на углавното право е получила по-гълбоко разработване и затова, че от крайт на XVIII ст. и особено от началото на XIX ст. са е подигнало историческото изучаване на правото въобще и углавното в частност, което е доставило и нов материал и нови пунктове за общите изводи и съображения.

В историята на науката на углавното право немаловажна рол е играло академическото преподаване. В настоящия очерк беше вече казано, че в предшествувавшият период не е имало отделно пре-

подаване на углавното право нито в италианските, нито сетне в германските университети. Тъй като в тези векове преподаването на правото са е основавало на римското и каноническото право, които са имали значение на общото право, а всичките национални права са имали характер на частни права, та римското углавно право е съставлявало главният предмет на преподаването. Въобще като са говори то не е имало самостоятелен характер, а е влизало като част в тълкованието на пандектите, институциите и кодексът. Както и у римляните гражданското право е било главен предмет на преподаването, така то си е останало и в речените векове, с присъединение на каноническото право. Наистина, Вехтер са несъгласява с общеприетото до него мнение, че отделните чтения на углавното право в немските университети са начинат само от началото на XVIII ст. В доказателство на противното той посочва на съществуването на отделните профессури на углавното право в германските университети. Така, в средата на XVI ст. (от 1550 – 81 г.) в Тюбингенският университет е имало отделна профессура на феодалното (спахийското) и углавното право; занимаващия тази профессура Валентин Болца е чел по 2 часа в неделя *Criminalia*. Същото това е било и в Иенският университет. Впрочем Вехтер сам казва, че това преподаване, макар и отделно, е било пак най-главно преподаване на римското право. За доказателство на което служи това, че съчинението на Болца „Тълкование на законът Корнелиа за убийството“ е нищо друго, освен неговите напечатани академически чтения. По този начин 47 и 48 титули на пандектите, или *libri terribiles*, са съставлявали изходният пункт на академическите чтения по углавното право. В втората половина на XVII ст. Олдекоп, противникът на Карпцова е казал: какво важно пособие за делото на правосъдието би служило, ако би углавното право в публичните училища и академии, както практически, тъй и теоретически по-прилежно и по-акуратно са преподаваше от колкото до сега това се прави, и ако би кой да са недопуща до високи длъжности, който в тази част на юриспруденцията не може да даде экзамен.

Само от началото на XVIII ст. углавното право става, в една Впрочем Германия, повсеместно предмет на отделно преподаване. Това не е могло да не влияе на повече успешното разработване на углавното право. Така са са появили отделните профессури на углав-

ното право в Германия. Не бива прочем да са забравя това, че в Германските университети нито в началото на XVIII ст., нито до сега професорите, които занимават катедрите на углавното право – никога не са били и не са преподаватели изключително на углавното право. Те в едно и също време преподават и други отрасли от правото, по своето желание.

Професорите на правото в Германия са имали голямо влияние върху развитието на углавното право, като са начне от основанието на университетите и до сегашно време. По практиката и по закона те са били турнати в положението няколко приличающе на положението на римските юристи. Те са са ползували *jus respondendi*. Каролината и следующите частни закони са постановили за правило, че в мъчните, съмнителните и неразрешените от закона случаи трябва да са обръща до сведущите в закона хора. Така се е породил обичайт да испращат важните дела на разглежданието и заключението на юридическите факултети; така са произлезли при юридическите факултети *Spruch-collegium*, които в сегашно време отживяват в Германия векът си. След издаванието на Каролината, казва Вехтер, развитието на углавното право за дълго време е преминало съвършено в ръцете на учените юристи, именно в ръцете на висшият съд в Лейпциг (*Schoppensthal*) и юридическите факултети. Това е имало своята полза за практиката и загуба за науката. За практиката тази полза са е състояла в това, че науката е внасяла в нея порядъка свойствен на работающата мисл, порядъчност неразделна от систематическата работа, най-после и светлина от тогава когато общественното съзнание за несправедливостта на старите учреждения и необходимостта за въвожданието на нови начала е прониквала в умовете на учените. За науката това е било вредно в това отношение, че тя, която е турната да служи на тая практика, е била забъркана от потребностите на минутата. Докторите на правото и професорите не малко са приложили своето старание за възвежданието в теория на много нелепости на своето време, те не малко са дали мнения за изгарянието на вещиците и еритиците. Под присъдите, с които са осъдени Галилей, Иван Хус и Иероним Пражкий, са стояли имената на италиански и немски професори (за да съдят Хуса и Иеронима Пражски са били повикани италиански доктори, първи специалисти на своето време). Благодарение на оби-

чайт да са испращат съдебните дела в юридическите факултети, са били изгонени из процесът остатъците на устността и гласността и съвършено са са въдворили писменността и тайното производство в углавният процес. С това може да са обясни и този биущий в очи факт, че главни деятели за разработването на новите идеи в XVIII ст. са са явили хора, които са били в корпорацията, която е посветявала себе си изключително в обработването на углавното право. Казват, че науката на углавното право не може да приема за истина това, което не е усвоено от общественното съзнание, че тя трябва да бъде служителница на идеите на денът, а не проповедница на истините, които подлежат на доказателства, истини нови, още не усвоени от обществото. Това е истина само до толкова, до колкото не усвоеното от народното съзнание са неоправдава от потребностите на общото благо, до колкото идеите на денът са оказват състоятелни на съдът на разума, що произхожда така също от потребностите на всички и на всекиго, що живеят в обществото. А в противен случай, науката, като очаква до като народното съзнание са проникне от тая или оная идея, може да предвиди сега туй проникновение и да са яви не сила ръководяща това съзнание, а като верига на неговото развитие, както това са е случило при преминуването от предшествующите векове към XVIII в. Народното съзнание е било проникнато от гълбокото убеждение, че слънцето са върти около земята, а не земята около слънцето. Значи Галилей не би бил длъжен да прави, да доказва и разпространява своето откритие за движението на земята около слънцето?

Когато юридическото съзнание на народите са е изменило, почнали са да са изменяват и мненията на служителите на науката. Малбланк казва за старшият Мейстер, германски криминалист в средата на XVIII ст., че той е имал човеколюбиво сърдце и е владал до висша степен с сила умело да съединява своите всякога мягки убеждения с законът, тъй щото никога не забележвали насилственото отбиване от последният, и той всякога е сдостигал своите цели, т.е. смегчаването на закона. Фридрих Геммел, който е занимавал същата катедра, на която един век преди е стоял Карпцов, като са съди по неговата литературно-учена деятелност, другояче не е могъл да действа, освен в същият дух, както и Мейстер. Сега влиянието на представителите на немската наука, по крайне мери на

углавната практика, съвършено са е прекратило, в прежната форма, от въвожданието на устният и гласният процес и съдът на заклетите. На тях е останало само влиянието на чисто научното свойство.

В следующата книжка ни остая само да докажем какво е направила науката на углавното право в XIX в. и с това да свършим настоящий очерк.

(Следва)

(Продължение и край)

...

Науката на углавното право в XIX столетие нищо друго не е направила, освен това, че тя е продължавала работата, почната в XVIII столетие. Тука тя са е подчинявала на законът на движението, на законът на прогресът. Но от друга страна, тя са е старала в някои пунктове да дойде по-близо до това, против което е воювала реформаторската углавно-политическа литература. Тука вече тя са е подчинявала на законът на постоянството. Причината на това едновременно прогрессирующе и регрессирующе движение трябва да са търси не в углавното право, което приема главните сокове на своето хранение от другите страни на правото въобще, а в социално-политическото състояние на европейските народи.

Народно-общественното съзнание и углавно политическата литература на XVIII ст. са направили така много за създаването новата наука на углавното право, от части чрез пълното разрешаване на някои въпроси, от части правилното им поставяние, щото на науката на XIX ст. е остояло към първият род въпроси само така да са каже да тегли едни сборове, в отношение към вторите, като приеме готово изработените начала, да продължава прокарванието им в всичките частности.

Към първият род въпроси са принадлежали: а) супернатурното происхождение на углавната юстиция; б) въздиганието на врачуванието не само в престъпление, но и в едно от най-тежките престъпления; в) испитнята; г) квалифицированите смъртни наказания; д) обезобразующите наказания. Всичките тези учреждения, на които лошавината и лъжовността са били така съвършено доказани

в миналото столетие, са били в същия смисл припознати и от науката на XIX ст.

Към вторият род въпроси принадлежат: а) причисляването към тежките престъпления плътските грехове, политическото и религиозното разномислие; б) принципът на равенството на наказанията за престъпления от нееднаква важност; в) учението за изключителните престъпления; г) цялата система на наказанията, гдето главното място е принадлежало на смъртното наказание и телесните наказания, и тъмничното запиране е занимавало крайно подчинено място.

Положението, изработено окончателно в XVIII ст. за това, че в углавната система не трябва да има изключителни престъпления, е било разработвано от науката в XIX. Тука разбира се по-голямата част от работата е била направена в миналото столетие, когато окончателно е била доказана несправедливостта на учението за изключителните престъпления, към които в старата наука са принадлежали врачуването, ересите, богохулството и тежките оскърбления на святината. За науката в XIX ст. е останал един вид изключителни престъпления – това са държавните престъпления. В науката на миналият период тези престъпления са били турени в изключително положение в това отношение, че за тях са съществували изключителни правила, както в процесуално, тъй и в углавно отношение. Тези изключителни правила прямо са клонили в вреда на невиността. Така в процесуалното отношение тука испитнята е имала по-широко приспособение, от колкото в обикновенните престъпления; за събирането на доказателства са употребявани най-непотребните хора и безчестни средства; законните гаранции за личността на обвиняемия, които са състояли в правомерното прилагане на способите за явяването в съдът, са били потъпквани; най-после самият съд са е произвождал не в еднажд установените за всякога съдилища, а в комиссии, съставени в даденият случай. В углавно отношение: като се не говори вече за това, че държавните престъпления, като изключителни, са били обложени на най-тежки наказания, към тях никак не са е прилагало правилото за определението различните видове и форми на престъпността. Действията от разна важност, разните видове проявления на престъпното намерение, както: умисълът, приготвянето, опитването и извършването, разните видове

и степени на участието, даже простата прикосновенност в вид на недонасянието, са били подведени под едно равнище на виновността и наказуемостта. Науката в XIX ст., ръководима от общият принцип за необходимостта да индивидуализира юридическата виновност и наказуемост на всяко действие по действителната им обективна и субективна важност, е приспособила и към тези престъпления общите правила на новото углавно право. Поради това тя изисква прилагането към тях общите начала на съдоустройството и съдопроизводството, вместването на постепенност в виновността на нейната същинска важност, на общите начала на учението за покушението, за участието в престъплението. Освен това, свършено в противоположност на старата теория, науката на XIX столетие е отбележила в тези престъпления една черта, която може да са нарече изключителна, само не в смисл на отяготяване вината както са гледали в миналите векове, а в смисл на смекчаване. Науката на XIX ст. дълбоко са е проникнала с това учение, в силата на което причиняването на каквато и да била вреда, ако ще би и най-тежката, не може да състави наказуемо престъпление, ако в причиняването му не е участвувала злата и развратената воля. Излизайки из това положение, в XIX ст. са забележили, че между волята, що извършва такива престъпления, като убийство, подпалване, кражба, и волята, що извършва политически престъпления, има съществена разлика. Първата съдържа в себе си повече зло, по-голяма распуснатост, разврат и субективност, от колкото втората, която в повичето случаи е само воля заблуждающа са, е воля увлечена от наопаки разбраното обеществено благо, и често само воля, която рано са впуска за извършване на това, което по-подире са приема и усвоява от всички. От тука в науката на нашето столетие постоянно са е появявало стремлението да смекчи мярката на наказанието за тези престъпления. Това стремление най-много са е изказало в изискването да са отмени смъртното наказание за политически престъпления.

Ние видяхме по-напред, че науката на углавното право в предшествуящият период при установяване стълбата на виновността и наказуемостта твърде е преувеличавала важността на нарушените права, т.е. обективната страна на престъпността, и твърде малко е обръщала внимание на различието степените на безнравствеността,

или на субективната страна на престъплението. От това в углавното право на предшествуещият период кражбата са е наказвала еднакво с убийството, исхвърлянието на плодът даже скриванието трудността и ражданието на мъртво дете, еднакво с умишленното убийство. Науката на сегашното столетие, освен това, че е приела от миналото общото учение за установяването правилна стълба на виновността и наказуемостта, освен това, че е турила кражбата в наказуемостта, по-доле от разбойничеството, детеубийството, дуелът по-доле от убийството, исхвърлянието на плодът по-доле от детеубийството, но въобще са е стремила, гдето само е възможно, да прокара принципът на индивидуализацията и отличавањето на виновността и наказуемостта. Като са неблагодарни от частните определени правила, които изсказват този принцип, тя са стреми да достигне същата индивидуализация чрез общите закони за смекчающите и увеличавающите вината обстоятелства, с предоставяние право на специалното оценяване в всеки даден случай на заклетите съдии, или на коронните съдии.

Реформаторската литература на XVIII в. из дъно е расклатила учението на предшествуещият период относително оценяването на телесните и религиозните престъпления. Тогава когато последната е разгледовала важноста на тези престъпления не от към страна интересите на човека и обществото, а от към страна на отвличената морал и религиозните вярвания, заимствовани от Мойсеевият закон, науката на XVIII ст. ги е привлекла на съдът на разумът и е доказала, че само безнравствените и нерелигиозните действия сами по себе си немогат да са причислят към престъпленията, те стават такива само до толкова до колкото те нарушават правата на частни лица или на самото общество. На това основание тя от разреда на тежките престъпления против нравствеността е изключвала мъжеложството и скотоложството, кръвосмешението, прелюбодеянието, извън брачното живение, вещичарството, но е оставила изнасилването, измамването и развратяването малолетните, съдействието за развратяване малолетните. По същият начин, от разреда на религиозните престъпления тя съвсем е заличила чистото богохулство, ереста, отстъпничеството, неиспълняването обрядите на религията, чистото оскърбяване на святината. Но тя в същото време продължава да счита наказуемо всяко насилие, насочено срещу свободното

отправление на богослужението, било то изказано в безчинни постъпки в мястото на богослужението, или в прямото насилие извършено над свободата на богослужението. Следователно, тя е установила пълна свобода на вярването и религиозните мнения, като е отхвърлила понятието за каквато и да би била господстваща религия. Тогава когато науката на предидущите векове е резгледвала религиозните престъпления от към гледна точка на християнската религия, като разумевала под богохулството хулението Бога, какъвто го е представлявала християнската религия, под ереста ученията, отлични от учението дадено от християнската църква, науката в крайт на XVIII в., като отхвърлила тези форми на престъпността, а дала на понятието за престъпление против религията по-широк обем. По нейното учение, насилието против който и да бил веруещ, против което и да било религиозно общество, християнско, мохамеданско, еврейско, е еднакво виновно действие. Науката на углавното право в XIX ст. е приела в главните чърти учението на миналото столетие.

Задачата на предидущата система на наказанията е била да са мъчи и убива човек. Тази система води своето начало по рано от средните векове: всичките нейни елементи са били създадени в времената на първобитното варварство. Дореформационната наука само ги е събрала, систематизирала, дала им е логическото и последователно развитие; закрепила ги е с теории. Което в времената на варварството са е приспособявало по инстинкт, през куп за грош, то в вторийт период на науката са е явило в пречистен вид. Тази система е била толкова без мярка кръвава и жестока, с обичливите смъртни наказания, с частото им употребление, с всевъзможните видове телесни обезобразявания, с толкова широкото употребление на телесните наказания, щото от половината на XVIII ст. самийт живот почнал малко по малко да я подбутва. В това време, когато реформаторската наука на XVIII в. е направила генерално нападение на тази система, тя вече не е представлявала тази целност, тази последователност; в която тя са е явявала в XVI и в XVII стол. Така много видове на квалифицираното смъртно наказание без повелението на законът излезли из употребление; обезобразяующите наказания също; самото количество на смъртните наказания са намалило. У романските народи изчезват почти едновременно и телесните нака-

зания що докарват болка; у другите народи те начинат да губят вече своята почва. Според изчезнуванието на едни наказания и намаляванието и приспособяванието на други, в животът и в науката трябвало и да са изнамери първостепенното значение на лишаванието от свободата в всичките му възможни видове. И тъй науката в XIX в. е наследила от предидущият четире главни въпроса, които са относат към системата на наказанията: а) въпросът на смъртното наказание; б) за телесните наказания; в) за безчестяющите наказания и г) за тъмниците.

Въпросът за *смъртното наказание* е станал в XIX ст. един от най-обработиваемите предмети в науката на углавното право. Той е предизвикал цяла литература, производителността на която не само не е пресъхнала в настояще време, без да се гледа на това, че в животът е останала една стъпка, за да се заличи този остатък на варварството из кодексите, но от година на година става по-плодотворна. В XVIII ст., едва ли не един Беккария тъй мъжески и явно са е застъпил против това наказание. Неговата гениална мисл е била толкова нова, щото тя не е срещнала голям прием, ако са не считат за важни явления законодателните паметници на Иосиф II и Леополд Тосканский; но техните реформи не са намерили досто̀дължна поддр̀жка и поради това те съществували малко време. От времето на Беккария иде непрекъснат ред писатели противници и защитници на смъртното наказание. Не може да са каже, защо този въпрос да е окончателно исчерпан; той е подложен на разгледвание от към всяка страна и разработванието му съставлява твърде ценен материал в науката на углавното право. При всяко десетилетие числото на противниците са увеличава, а числото на привържениците са намалява. В този въпрос макар в науката и да има в своите недра два лагера, пак обаче тя прогресивно отива към целта, така също показана в миналото столетие.

Телесното наказание, също като смъртното наказание, което принадлежи по происхождения си към първобитната формация на углавното право, което е създадено от духът на отмъщението и господството на физическата сила, и след това турено в системата в миналите векове, по-скоро от колкото смъртното наказание е трябвало да изгуби своята почва. Смъртното наказание, като удовлетворява чувството на отмъщението, най-главното, за плашливата об-

щественна мисл, е успокоителното, евтено средство да са отдели от опасният човек. Телесното наказание няма това качество. Ето защо идеите на XVIII век за искарвание из системата на наказанията всичко, щото обезобразява, мъчи тялото, тъй лесно са намерили прилагание в отношение към това наказание. Отменено у романските народи, то си е остояло у народите на германското племе, в Англия и Германия. От това въпросът за това наказание е бил предмет за разработване в немската литература на углавното право. В втората четвъртина на сегашното столетие даже в германската литература са е установило окончателно мнението за безполезността, неуместността и несправедливостта му. Ако неговите остатъци и да са срещат тук таме в законът, то съвременната наука не прилага към тях своето одобрение.

Обезчестивающите и унижаващите наказания са делът на два рода. Към първият принадлежат видимите знакове, посредством които човек иска по чувствителен начин да запечати с позор виновният, както: – средства, които тъй често са са употребявали в средните векове: – влечение от палачът на рогозка обвиняемия, плюение или хвърляние кал в лицето, гонение през градът гол с метла, нахлузване на главата позорни маски, обличание в костюм, в който рисуват дявола, целуване ръцете като стои на колени; – запазилото до по-късно време и отчасти и до нашето време средство: – удряние печат, туряние халка на шията, исправяние до позорният стълб, испросвание на прошка. Към вторият принадлежът: разните видове лишавание от гражданската чест тясно свързана с разните права, или с това щото се нарича гражданска чест. От първият вид безчестящите знакове тези, които са са употребявали в средните векове, са били до толкова от първобитното свойство, щото те покрай самият закон малко по-малко излизат из употребление, като са начне от XVIII ст. С тях значи не е могла вече да има дело науката на XVIII ст. От туй повече е останало работа за науката както от вторият вид на първият род безчестящи наказания, тъй особено с наказанията, които са състоят в лишавание от честта и правата. Удрянието печат, турянието халка, исправянието до позорният стълб по своята природа са от еднакво свойство с стародавните плюения, удряние плесници, само че са в по-прифинен по-спретнат вид. От установяванието убеждението, че заплашванието е повече вярвание,

от колкото явление, оправдаваемо от действителността, от приемането принципът на поправлението, тези наказания са били припознати като безполезни не нужни и несправедливи. Науката на XIX ст. е наследила това положение от миналото и го е защищавала с постоянство. Струва си да си напомним красноречивите нападения на Россия за издържванието на тези наказания. Много по-мъчно представя въпроса за отнемание честта и лишавание от правата. Мъчнотията на този въпрос са заключава в следующото: престъпникът, като опасен член в обществото, трябва да бъде турен в такова положение, което би го направило безопасен за обществото. Отнеманието на честта и правата е едно от най-могъществените средства да са докара до нула значението на наказанието. Ето дилеммата, която е трябвало да разреши науката на XIX ст. Тя я е разрешила съгласно с общите принципи, които са положени в основата на най-новата система на углавното право. Лишаванието от честта и правата в миналите векове е било наказание до живот; то е било създадено от духът на отмъщението и заплашванието, поради това то е било тъй абсолютно прокарано. Престъпникът са е обявявал за всякога безчестен, от него са са отнимали за всякога не само политическите права като: правото да залови известни длъжности, но и първобитните човечески права, като: домашните и имуществените права. В противоположност на това науката в настоящето столетие, ръководима от този принцип, че всяко наказание трябва да бъде исправително, поискала е отменяването в това наказание всичко, което носи в себе си печат на нещо си вечно и не изменно. Поради това тя е отхвърлила доживотното лишавание от чест, припознала е за несправедливо лишаванието от ония права, които по-скоро съставляват принадлежност на човеческата природа, от колкото да са дадени от обществото, каквито са домашните и имуществените права. Най-после ограничила е отнеманието на честта само в приспособението към тези престъпления, които по природата си са безчестни.

Лишаванието от свободата. В старата система на наказанията тъмничното затваряние, като наказание, е захващало най-нижното място. То не е подходило към духът на старата система, която е била създадена от духът на отмъщението и заплашванието; то не е могло да са развие в тия общества, които са били още бедни

от средства, пак и тези средства, които те са имали, са били употребявани на непрестанните войни. Телесните наказания, обезобразяванията, смъртните наказания са наказания твърде евтини, неглавоболещи, съвършено прости. За приспособяването им е било нужно да са имат няколко десетки главни палачи, няколко стотини техни помощници и да се снабдат с правителствени инструменти. А то някога било е възможно, както и наистина тук таме е било, да са прекара и без официални палачи, тъй като ония векове не е имало недостатък в желаещи да изпълняват тази обязанност по желание. Издържанието на палачите така също е било евтино; те са имали доходите си от ония, над които те са изпълнявали наказанието. Имало тарифи, в които точно е било обозначена стойността на наказанията. Самичак наказваемият е бил длъжен да плаща на палачът за всяка негова операция. На тях също е остояло по нещо от наказваните с смърт. С постепенното излизане из употреба телесните наказания и смъртното наказание в системата на наказанията са образувало празно място, което е и било захванато от тъмничното затваряние. Тъй, с силата на вещите, тъмничното затваряние в XIX ст. е било въздигнато на едно от първостепенните места в системата на наказанията. Естествено е, че при възбуденото внимание към всичко онова, щото са е отнасяло до углавното право, състоянието на тъмниците не е могло да остане за дълго време без изследване. Наистина, не след много години подир издаването съчинението на Беккария, появил са е в Англия Говард с своето съчинение за състоянието на тъмниците, най-много английските. Главната сила на съчинението му, както и на Беккария, са заключава в това, че той с поразителен начин е искарал на яве всичките недостатъци и въпилющите злоупотребления в съществуващата в Европа тъмнична система. Недостатъците на тази система са състояли в следующето: а) в тъмниците неразделно са са поместявали от най-различни категории лица; в едно място са били събрани длъжници, подсъдими и осъдени както за тежки, така и за маловажни престъпления; деца с големи мъже и старци; жени с мъже. При отсъствието на всяка нравствена дисциплина и разумен надзор, тъмниците не са могли да не бъдат нищо друго, освен само места, гдето неиспорченият са е похабявал, малко развратеният до край са е развращавал, и гдето даже често са са съставлявали планове за нови престъпления. От

друга страна, положението на затворниците в материално отношение е било ужасно, ако само те не са били в състояние на свои пари да си купуват средства за по-хубав живот, а често и нисхождението на директорът, за весел живот. Тъмниците са били тесни, кални и влажни, без светлина и хубаво отопление; храната е била недостатъчна за най-умерното хранение, водата така също малко. При такъв недостатък на първите хигиенически условия, тъмниците са били места, гдето са е заченвала и постоянно са е гнездила заразата, която не еднъжд е преминавала през тъмничните стени и заразявала другите хора. Ако Говард и Бентам и да си предложили и средствата, които трябва да са введът към подобрието на материалното и нравственото положение на затворниците, но първата система на тъмниците, която е искала да приспособи новите начала на углавното право, е била разработена в Северна Америка. Още Томас Морус, ако и кратко, но и премного релефно е развил мисълта за възможността и необходимостта за исправлението на престъпниците. Мислителите в XVIII ст. не са могли да са не стреснат от оная идея, че е безумно да са държи человек на общественни пари в тъмницата с това, щото той да би излезл след срокът или пак такъв, или по опасен член за обществото. В такъв случай не е ли бил по-последователен и по-логичен человек в старо време, който е убил опасният нему член? Ето от тука произлиза първата мисл за исправителните тъмници. Първата им система е била създадена в Северна Америка в Пенсилвания. Пенсилвания е била населена от квакери (религиозна секта в Англия), които са излезли из Англия заедно с известният Пен. Още в крайт на XVII ст. под влиянието на Пена е бил издаден в Пенсилвания углавният кодекс, в който смъртоносното наказание е било оставено само за едно предумишлено убийство. По този начин отдавна тази страна е била място, гдето са са развивали по-здрави мисли относително престъпленията. Общото убеждение за това, че разделението на затворниците трябва да способствува за прекратяванието на заразата, напълно са е впадало с религиозното верование на квакерите за ползата на усамотяванието и размишлението. Така са са породили първите пенитенциарни [раскайвателни] тъмници, устроени с цел да докарат към раскаяние престъпникът чрез абсолютното усамотявание и размишлявание. Заедно с тях са са появили тъмниците в Ню-Йорк, така също устроени с исправител-

на цел, която мислили да достигнат чрез разделянето на затворниците нощ и абсолютното мълчание дено при общите работи. От тогава насам тези две системи с присъединението на старите са станали предмет на многочисленни съчинения. Няколко по-късно са е разбрала несъстоятелността на единичното затваряние без работи, в какъвто вид са го приспособявали квакерите, и поради това работите са били припознати за необходимо условие на рационалното тъмнично затваряние. След това са са убедили, че продължителното и абсолютното единично затваряние не води към целта и поради това зели да го съкратяват малко-по-малко. Същото са случи и с абсолютното мълчание. В настояще време единичното затваряние на всъде е съединено с общото; за насърчаване към исправление са введени досрочните отпуски. За предпазване от падание в нови престъпления, е припознат за необходим патронатът, за покровителство и поддръжка на излезлите из тъмница. Като последня стадия на тъмниците от исправителната система представлява ирландските тъмници. Същността им са състои в това, че в тях към гореказаните два стадии единично и общо затваряние е присъединена трета: преходни тъмници, нещо средне между тъмницата и свободното държение; с цел да са привикне затворникът към надлежащото ползувание от свободата. Тъй лишението свободата е истикало смъртното наказание и телесните наказания и е останало господствуещо в системата на действующето углавно право.